

LASTENSUOJELULLISEN HUOLEN HERÄÄMINEN,
SEN HUOMIOIMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN
VARHAISKASVATUKSESSA

Opas Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Pellikka Aino-Lyydia
Tuorilainen Terhi

Opinnäytetyö
Hyvinvointipalvelujen osaamisala
Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

2016

Hyvinvointipalvelujen osaamisala
Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

Tekijät	Aino-Lyydia Pellikka Terhi Tuorilainen	Vuosi	2016
Ohjaaja(t)	Kaisu Vinkki & Susanna Helavirta		
Toimeksiantaja	Rovaniemen kaupunki		
Työn nimi	Lastensuojelullisen huolen herääminen, sen huomioiminen ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa - Opas Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle		
Sivu- ja liitesivumäärä	41 + 20		

Teimme opinnäytetyömme tuotoksena oppaan Rovaniemen alueen varhaiskasvatushenkilöstölle lastensuojelullisen huolen heräämisestä, sen huomioimisesta ja siihen puuttumisesta varhaiskasvatuksessa. Opas on selkeä ja informatiivinen ja se on tarkoitettu tueksi lastensuojelullisen huolen herätessä. Oppaalla haluamme edistää varhaista puuttumista ja Rovaniemen lapsiväestön hyvinvointia.

Toivomme oppaan madaltavan kynnystä ottaa huoli puheeksi sekä tuovan rohkeutta toimia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsen edun toteuttamiseksi. Lapset viettävät suuren osan päivittäisestä valvellaoloajastaan varhaiskasvatusta tarjoavissa paikoissa, joten ammattikasvattajat ovat merkittävässä roolissa lapsen hyvinvoinnin havaintajoina ja vanhempien tai muiden huoltajien kasvatustyön tukijoina.

Opinnäytetyömme koostuu teoreettisesta osasta sekä varhaista puuttumista edistävästä oppaasta, joka julkaistaan pdf -muodossa. Teoriaosuudessa olemme avanneet niitä toimintaympäristöjä, joita opas koskettaa (varhaiskasvatus ja lastensuojelu). Lisäksi olemme kirjoittaneet varhaisen puuttumisen merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Aineistona käytimme alan ajankohtaista kirjallisuutta, lakeja ja artikkeleja. Opasta varten haastattelimme lastensuojelun, poliisin ja lastenneuvolan edustajia, varhaiserityiskasvatuksen koordinaattoria sekä kunnallisten ja yksityisten päiväkotien johtajia ja yhtä perhepäivähoidon esimiestä. Haastattelut suoritimme muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta henkilöhaastatteluina kasvotusten.

Oppaasta tuli niin omasta kuin haastateltavien mielestä selkeä, ymmärrettävä sekä todella kattava, mutta tiivis paketti. Onnistuimme tuomaan loogisesti esille kaiken oleellisen ja tarvittavan tiedon lastensuojelullisen huolen heräämisestä, sen huomioimisesta ja siihen puuttumisesta varhaiskasvatuksessa. Mielestämme se edistää tavoittelemamme lasten etua ja hyvinvointia.

Avainsanat varhaiskasvatus, lastensuojelu, huolen herääminen, varhainen puuttuminen

Muita tietoja opas

School of Social Services, Health
and Sports
Degree programme of Social Ser-
vices
Bachelor of Social Services

Authors	Aino-Lyydia Pellikka Terhi Tuorilainen	Year	2016
Supervisors	Kaisu Vinkki & Susanna Helavirta		
Commissioned by	City of Rovaniemi		
Subject of thesis	Child welfare related concern: how to pay attention to it and how to intervene at early childhood education – A guide book for early childhood education personnel in Rovaniemi		
Number of pages	41 + 20		

We made a guide book for early childhood education personnel in Rovaniemi about the child welfare related concern: when it wakes up, how to pay attention to it and how to intervene. The guide book is informative and understandable. It is meant to be for support for the personnel in early childhood education and prevent early intervention and children's welfare.

We hope that this guide book makes it easier to bring up the concern and take action as soon as possible for children's best interests. Because the professional early childhood education personnel spend so much time with children they have a significant role in observing children's welfare and supporting parenthood.

This thesis has two parts: theoretical part and the guide book which is published as pdf-form. In the theoretical part we have opened the key parts of this thesis which are early childhood education, child protection, awakening concern and early intervention. We have used current literature, laws and articles. For guide book we interviewed people from child protection and early childhood education. We used face to face interview.

We and all the persons we interviewed have the same opinion about the guide book that it is understandable, comprehensive but still compact and clear. We managed to bring logically all the relevant and necessary information about child welfare related concern, when it wakes up, how to pay attention to it and how to intervene at early childhood education. We think that the guide book will prevent children's interests and welfare as we aimed at.

Key words early childhood education, child welfare, awakening concern, early intervention

Special remarks a guide book

SISÄLLYS

ALKUSANAT.....	5
1 JOHDANTO.....	6
2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	7
2.1 Tausta.....	7
2.2 Tavoite.....	9
2.3 Toteutus ja haastattelujen anti	10
3 VARHAISKASVATUS.....	15
3.1 Varhaiskasvatuksen lähtökohdat	15
3.2 Kasvatuskumppanuuden merkitys varhaiskasvatuksessa	16
3.3 Varhaiskasvatus Rovaniemellä.....	17
4 LASTENSUOJELU	19
4.1 Lastensuojelun lähtökohdat	19
4.2 Ilmoitusvelvollisuus ja ilmoituksen kynnyks	22
4.3 Ilmoituksen tekeminen ja seuraukset.....	25
5 VARHAINEN PUUTTUMINEN JA MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ.....	28
5.1 Varhaisen puuttumisen ja moniammatillisen yhteistyön lähtökohdat ...	28
5.2 Lastensuojelullisen huolen herääminen varhaiskasvatuksessa	30
5.3 Huolen vyöhykkeet	31
5.4 Puheeksiottaminen ja toiminta huolen herätessä.....	33
6 POHDINTA JA ARVIO.....	36
LÄHTEET.....	39
LIITTEET	42

ALKUSANAT

Haluamme kiittää lämpimästi kaikkia asiantuntijahaastatteluihin osallistuneita henkilöitä, jotka ovat osaltaan vaikuttaneet oppaan sisältöihin ja tarkistaneet niiden oikeellisuuden. Lisäksi haluamme kiittää toimeksiantajaamme, Rovaniemen kaupunkia, mahdollisuudesta opinnäytetyön toteuttamiseen. Lämmin kiitos myös ohjaajillemme Susanna Helavirralle ja Kaisu Vinkille tuesta ja kannustuksesta prosessin aikana.

1 JOHDANTO

Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi lastensuojelullisen huolen heräämisen, sen huomioimisen ja siihen puuttumisen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö on toiminnallinen, joten se sisältää teoriaosuuden lisäksi varsinaisen tuotoksen, oppaan Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Aiheessa halusimme yhdistää varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun, koska molemmat suuntaudumme varhaiskasvatukseen, mutta lisäksi olemme suorittaneet kaikki lastensuojeluopinnot.

Opintojemme aikana, ajatuksiimme nousi vahva olettaus, ettei varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ole riittävää tietoa, osaamista ja rohkeutta lastensuojelullisen huolen huomioimisessa. Olettamukseemme liittyi myös ajatus siitä, että huoliin ei tartuta tarpeeksi ajoissa, jolloin voitaisiin selvittää lievemmin toimenpitein lapsen edun toteuttamiseksi. Nämä ajatukset vain vahvistuivat suuntaavan harjoittelumme aikana. Opinnäytetyön taustatutkimuksen aikana huomasimme aiheemme olevan erittäin ajankohtainen ja saimme olettamuksellemme tukea.

Valitsimme Rovaniemen opinnäytetyömme kohdekaupungiksi kahdesta erisyydestä. Ensinnäkin Rovaniemen alueen varhaiskasvatuksella ei vielä ollut näin laajasti aihealuetta kattavaa opasta ja toiseksi se on meidän molempien kotikaupunki ja todennäköinen tuleva työympäristö. Tavoitteenamme oli tehdä konkreettinen ja selkeä, koko Rovaniemen varhaiskasvatuksen kattava, opas henkilöstön tueksi niihin tilanteisiin, kun huoli lapsesta herää.

Oppaassa halusimme korostaa varhaiskasvatuksen aitiopaikkaa lasten ja perheiden huolien havaitsijoina. Varhaisen puuttumisen ymmärryksen lisääminen edistää lasten hyvinvointia, turvallisuutta ja tervettä kasvua. Toivomme oppaan antamaan eväitä varhaiskasvatuksen henkilöstölle, jotta he huomaisivat ja puuttuisivat lapsen hyvinvointia uhkaaviin tilanteisiin aiemmin ja rohkeammin. Haastattelimme opasta varten useita eri oppaan toimintaympäristöjen rovaniemeläisiä asiantuntijoita saadaksemme käytännöllisimmän ja ajankohtaisimman tiedon lastensuojelullisesta huolesta varhaiskasvatuksen henkilöstön toiminnan tueksi.

2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

2.1 Tausta

Valitsimme aiheeksi lastensuojelullisen huolen heräämisen, sen huomioimisen ja siihen puuttumisen Rovaniemen päivähoitossa. Prosessin aikana meille selvisi, että päivähoito ja päivähoidon henkilöstö korvataan päivitetystä Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) sanoilla varhaiskasvatus ja varhaiskasvatuksen henkilöstö. Tästä johtuen, jäljempänä tässä opinnäytetyössä korvaamme päivähoitotermin sanalla varhaiskasvatus, vaikka käyttäisimme lähteissä ja varhaiskasvatuslaissa käytetään termiä päivähoito. Näin olen myös alkuperäinen opinnäytetyön nimi muuttui muotoon Lastensuojelullisen huolen herääminen, sen huomioiminen ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa – Opas Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.)

Aihe valikoitui, koska opintojemme ja suuntaavan harjoittelumme aikana meille heräsi ajatus siitä, että varhaiskasvatuksen ammattilaisilla ei ole riittävää tietoa, osaamista ja rohkeutta lastensuojelullisen huolen huomioimisessa. Käsittääksemme varhaiskasvatuksessa ei myöskään puututa huolenaiheisiin riittävän varhaisessa vaiheessa. Heti opinnäytetyöprosessin alussa oli selvää, että haluamme ehdottomasti yhdistää varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun niiden ollessa molempien mielenkiinnon kohteina. Opintojemme pääsuuntautumisenä on varhaiskasvatus ja koska saamme lastentarhanopettajan pätevyyden, oli luontevaa suunnata opas juuri varhaiskasvatusympäristöön.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa teimme paljon taustatutkimusta ja huomasimme valitsemamme aiheen olevan erittäin ajankohtainen. Törmäsimme muuan muassa Ylen 5. lokakuuta 2012 julkaistuun uutiseen, jossa Lastensuojelun Keskusliiton nyt jo eläköitynyt toiminnanjohtaja Seppo Sauro kertoo lastensuojeluilmoituksia tehtävän päiväkodeista liian vähän. Sauron mukaan alle kaksi prosenttia kaikista lastensuojeluilmoituksia tulee varhaiskasvatuksesta, vaikka päiväkodit ovat aitiopaikalla lasten ja perheiden ongelmien havaittajoina. (Lukinmaa 2012.) Viime vuosina myös lastensuojelulakiin (417/2007) ja sosiaalihoitolakiin

(1301/2014) on tullut muutoksia, jotka on hyvä tuoda konkreettisesti esille varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Esimerkiksi lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen lisäksi myös muusta vakavasta henkeen tai terveyteen kohdistuvasta rikoksesta on 1.4.2015 alkaen salassapitosäännösten estämättä tehtävä ilmoitus poliisille. Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan yhdessä vanhemman tai muun huoltajan kanssa voi tehdä yhteydenoton sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi lastensuojeluilmoituksen sijaan.

Opiskelumme aikana on tullut ilmi, että huolen havainnointi ja toiminta huolen herätessä on varhaiskasvatuksessa puutteellista johtuen henkilöstön tietotaidon, rohkeuden ja koulutustaustan kirjavuudesta. Myös Tom Arnkil ja Esa Eriksson (2012) tuovat Huoli puheeksi -teoksessaan esille, ettei varhaiskasvatuksen henkilöstön tule arastella lastensuojeluilmoituksen tekemistä:

”Sellaisia ei yhteistyökumppaneilta tule! Päinvastoin toivoisimme heidän tekevän ilmoituksen jo aiemmin. Usein saadessamme ilmoituksen asiat ovat jo niin pitkällä, etteivät käytössä olevat tukitoimet tahdo riittää. Meidän työhömmme kuuluu ilmoituksen jälkeen arvioida tilanteen velvoittavuus.” (Tuntematon sosiaalityöntekijä teoksessa Arnkil & Eriksson 2012, 34.)

Rovaniemi valikoitui opinnäytetyömme kohdekaupungiksi, koska Rovaniemen alueen varhaiskasvatuksella ei vielä ollut tällaista opasta sekä se on meidän molempien kotikaupunki ja todennäköinen tuleva työympäristö. Otimme yhteyttä Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuksen palvelualuepäällikkö Tarja Kuoksaan. Hän vahvisti ajatuksemme aiheen ajankohtaisuudesta ja tärkeydestä ja halusi, että Rovaniemi lähtee opinnäytetyömme toimeksiantajaksi. Myös opinnäytetyömme yhteyshenkilö Rovaniemen kaupungin puolelta, varhaiskasvatuksen suunnittelija Anne Mänty, korosti oppaan tarpeellisuutta, sillä Rovaniemen varhaiskasvatuksessa on tällä hetkellä lähinnä olemassa vain yksittäisiä toimintaohjeistuksia, esimerkiksi tilanteista, jolloin lasta ei haeta päiväkodista tai perhepäivähoitajalta.

Näistä edellä kirjoittamistamme syistä johtuen halusimme tehdä käytännöllisen oppaan Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle lastensuojelullisen huolen heräämisestä, sen huomioimisesta ja siihen puuttumisesta varhaiskasvatuksessa. Koemme oppaalle olevan tarvetta ja pystyvämme tuomaan koulutuksessa saamaamme ajankohtaista tietoa varhaiskasvatuskentän ulottuville. Haluamme, että opinnäytetyömme on mahdollisimman hyödyllinen eikä tule tehdyksi vain, koska se on osa opintojamme. Oppaan avulla pyrimme varmistamaan, ettei yksikään lapsi ja lapsiperhe jäisi vaille tarvittavaa, oikea-aikaista apua ja tukea. Olemme ajatelleet prosessin alusta lähtien lapsen etua ja varhaisen puuttumisen merkitystä, joka on myös keskeinen osa varhaiskasvatuksen päämääriä ja tavoitteita.

2.2 Tavoite

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa konkreettinen opas Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Oppaan on tarkoitus olla henkilöstön tukena niissä tilanteissa, kun huoli lapsesta herää. Oppaassa annetaan neuvoja toimimiseen lastensuojelullisen huolen herätessä, sen huomioimisessa ja siihen puuttumisessa. Tavoitteena on, että oppaan jakelu kattaa koko Rovaniemen varhaiskasvatuksen eli niin kunnalliset varhaiskasvatusyksiköt ja perhepäivähoitajat kuin yksityiset päiväkodit ja perhepäivähoitajat. Jakelun kaikille varhaiskasvatuksen tarjoajille mahdollistaa toimeksiantosopimus Rovaniemen kaupungin kanssa.

Oppaasta on tarkoitus tehdä mahdollisimman selkeä, jotta huolen herätessä siitä löytää helposti tarvitsemansa tiedon. Oppaassa haluamme korostaa varhaisen puuttumisen merkitystä ja näin edistää lasten hyvinvointia, turvallisuutta ja tervettä kasvua. Tarkoituksena on myös tukea henkilöstöä huomaamaan ja puuttumaan lapsen hyvinvointia uhkaaviin tilanteisiin aiemmin ja rohkeammin. Opasta varten tehtävien asiantuntijahaastattelujen tavoitteena on tuoda varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneiden käytännöllinen ja ajankohtainen tieto lastensuojelullisesta huolesta varhaiskasvatushenkilöstön toiminnan tueksi. Varhaiskasvatusyksiköiden johtajien haastatteluilla taas tavoittelemme sitä tietoa, jota he kokevat varhaiskasvatushenkilöstön tarvitsevan.

2.3 Toteutus ja haastattelujen anti

Lähdimme toteuttamaan opinnäytetyötä hankkimalla aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja avaamalla teoriaosuudessa niitä toimintaympäristöjä, joita opas koskettaa (varhaiskasvatus ja lastensuojelu). Kiinnitimme huomiota niin ikään varhaiskasvatuksen keskeiseen rooliin varhaisessa puuttumisessa. Alkuvaiheessa otimme myös yhteyttä sähköpostilla (Liite 1 & 2) eri asiantuntijoihin (Taulukko 1), joita halusimme haastatella oppaan sisältöjä ajatellen. Oppaamme herätti laajaa kiinnostusta ja haastattelujen sopiminen oli vaivatonta. Haastattelujen ja teoriaosuuden edetessä ajatuksemme oppaan tärkeydestä vahvistui.

Taulukko 1. Haastattelukutsun saaneet.

LASTENSUOJELU	VARHAISKASVATUS
Lastensuojelun palveluesimies	Kunnallisten varhaiskasvatusyksiköiden johtajat (3) *
Neuvolapalvelujen palveluesimies	Yksityisten varhaiskasvatusyksiköiden johtajat (3)
Vanhempi rikoskonstaapeli	

*joista yksi toimii myös perhepäivähoidon esimiehenä

Haastatteluja teimme saman aikaisesti teoriaosuuden kirjoittamisen kanssa. Halusimme oppaaseen mahdollisimman laajan näkökulman, jotta opas olisi varmasti kohderyhmälleen hyödyllinen. Tämän vuoksi lähetimme haastattelukutsuja (Taulukko 1) sekä lastensuojelun edustajille, että varhaiskasvatusyksiköiden johtajille. Lastensuojelun puolelta haastattelukutsun saivat Rovaniemen lastensuojelun palveluesimies, neuvolapalvelujen palveluesimies ja vanhempi rikoskonstaapeli Lapin poliisilaitokselta. Varhaiskasvatuksen puolelta valitsimme kolme Rovaniemellä toimivaa yksityistä ja kolme kunnallista päiväkotia, joiden johtajia halusimme haastatella. Päiväkotien otannalla pyrimme mahdollisimman monipuoliseen näkemykseen varhaiskasvatuksen kentällä. Yksi varhaiskasvatusyksikön johtajista toimii myös perhepäivähoidon esimiehenä. Johtajat valikoituivat haastateltaviksi, koska oletimme heillä olevan paras käsitys oman henkilökuntansa tiedon tarpeesta aiheeseen liittyen.

Lastensuojelun edustajat vastasivat nopeasti, mutta osan päiväkodeista jouduimme vaihtamaan haastattelukutsuun vastaamattomuuden vuoksi. Lopulta yksityisiä päiväkoteja päätyi haastatteluun kaksi. Neuvolapalvelujen palveluesimies halusi meidän haastattelevan kahta neuvolaterveydenhoitajaa itsensä sijasta. Lastensuojelun palveluesimies piti oppaan kannalta tarpeellisena, että haastattemme hänen lisäksi myös palvelutarpeen arviointitiimin sosiaalityöntekijää. Lisäksi erään päiväkodin johtajan haastattelussa nousi esille Rovaniemen varhaiserityiskasvatuksen koordinaattorin nimi. Häntä ja poliisin edustajaa haastatelimme aikataulusyistä johtuen sähköpostitse. Vaikka haastateltavia oli paljon, saimme mielestämme jokaiselta hyviä näkökulmia oppaan toteuttamiseen.

Taulukko 2. Toteutuneet haastattelut.

LASTENSUOJELU	VARHAISKASVATUS
Lastensuojelun palveluesimies	Kunnallisten varhaiskasvatusyksiköiden johtajat (3) *
Palvelutarpeen arviointitiimin sosiaalityöntekijä	Yksityisten varhaiskasvatusyksiköiden johtajat (2)
Vanhempi rikoskonstaapeli	
Varhaiserityiskasvatuksen koordinaattori	
Neuvolaterveydenhoitajat (2)	

*joista yksi toimii myös perhepäivähoidon esimiehenä

Valitsimme kasvokkain tapahtuvat yksilöhaastattelut, jotta jokainen haastateltava saisi varmasti oman mielipiteensä ilmaistua. Ainoastaan neuvolaterveydenhoitajia haastatelimme yhdessä, koska he edustivat samaa ammattikuntaa. Haastateltaville (Taulukko 2) lähetimme haastattelukysymykset (Liite 3 & 4) etukäteen pohdittaviksi sähköpostitse. Varasimme haastatteluihin aikaa 1-2 tuntia, mutta käytännössä haastattelun kesto riippui hyvin paljon haastateltavan valmistautumisesta haastatteluun sekä asian rajaamisesta. Haastattelut sekä nauhoitettiin että kirjattiin haastateltavien luvalla. Haastattelukysymysten laatimisvaiheessa saimme ohjausta opinnäytetyömme ohjaajilta. Heidän kommenttiansa pohjalta kysymykset muotoutuivat lopulliseen, yksinkertaiseen muotoonsa. Kysyimme lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen henkilöiltä samoja asioita eri näkökulmista.

Lopulliset haastattelukysymykset olivat mielestämme sopivan ytimekkäitä ja informatiivisia. Saimme niillä opasta varten tarvitsemamme tiedon.

Lastensuojelun puolelta haastateltavat toivat esille, että varhaiskasvatuksen henkilöstön tietotaito vaihtelee laajasti. Eräs haastateltavista kertoi, että osalla on kokemusta ja tietoa, osalla tietoa, muttei kokemusta ja osalla ei kumpaakaan. Toinen haastateltava mainitsi olevan niin päiväkotikohtaisia kuin koulutuksesta riippuvaisia eroja. Hän kertoi, että sosionomikoulutuksen saaneilla tietoa on enemmän kuin myös isoimmilla päiväkodeilla, joissa voi olla lapsia, jotka ovat päiväkodissa avohuollon tukitoimena tai ovat perheensä ulkopuolelle sijoitettuja. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että ajankohtaista ja käytännöllistä tietoa lastensuojelusta varhaiskasvatuksessa tulisi lisätä.

Haastateltavat olivat huolissaan lastensuojeluilmoituksen tekemisen korkeasta kynnyksestä varhaiskasvatuksessa, yksi haastateltava arvioi kynnyksen johtuvan viranomaisen velvollisuudesta tehdä ilmoitus omalla nimellä. He kokivat tiedon lisäämisen ja koulutuksen tarpeen olevan lastensuojelusta varhaiskasvatuksessa suuri. Kaikki korostivat huolen havaitsijan velvollisuutta puuttumiseen, puheeksiottamiseen ja tarvittaessa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen sekä ilmoitusvelvollisuuden lakisääteisyttä. Myös esimiehen roolia ja hänen antamaansa tukea omalle henkilökunnalleen korostettiin. Haastateltavat toivat esille mahdollisuuden konsultoida lastensuojelun päivystystä missä tahansa huolen vaiheessa mainitsematta lapsen tai perheen nimeä. Esille nousi myös mahdollisuus konsultoida muun muassa neuvolaa, varhaiserityiskasvatuksen konsultoivia erityisopettajia ja poliisia. Eräs haastateltava sanoi varhaiskasvatussuunnitelman uusien perusteiden lähtökohtana olevan niin tuen kuin hyvinvoinnin näkökulmasta lapsen etu, jota myös oppaamme toivomme edistävän.

Sisältöalueita kaikki haastateltavat pitivät hyvinä ja tärkeinä. Kaksi haastateltavaa toi esille mahdollisuuden tehdä oman kunnan sosiaalihuoltoon ilmoituksen sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä lastensuojeluilmoituksen sijaan. He toivoivat tämän tuotavan oppaassa esille, koska vanhemman/muun huoltajan kanssa yhteistyössä tehdyn ilmoituksen lopputulos on yleensä parempi. Osa haastateltavista piti tarpeellisena erotella ne tilanteet, joissa pitää ottaa yhteyttä

myös poliisiin. Oppaassa toivottiin nostettavan esille, mikä ilmoitus missäkin vaiheessa tulee tehdä ja milloin on syytä miettiä lastensuojelun mukaan tuloa. Eräs haastateltava sanoi, ettei huolen puheeksiottaminen ole kaikille helppoa. Toinen taas toivoi henkilöstölle annettavan valmiuksia huolen esille ottamiseen vanhemman/muun huoltajan kanssa. He molemmat pitivät apua puheeksiottamiseen - osiota oppaassa tärkeänä. Oppaaseen toivottiin lisäksi muun muassa: yhteystietoja sosiaalitoimeen konsultointia varten, lastensuojeluilmoituspohja tai ohjesen löytämiseen, esimiehen ja muiden työntekijöiden yhteistyötä korostettavan, ennaltaehkäiseviä perhepalveluita sekä esimerkkejä huolen aiheista.

Yksi haastateltava korosti varhaiskasvatuksen keskeistä toimijuutta pienten lasten psykososiaalisessa hyvinvoinnissa ja sen turvaamisessa. Esille tuotiin myös avoimen suhteen merkitystä perheiden kanssa. Usea haastateltava piti lapsen etuna, jos samasta lapsesta tehdään yhteydenottoja usean eri tahon toimesta ja, että nämä tahot osaavat ohjata perheitä matalan kynnyksen palvelujen pariin mahdollisimman varhain. Eräs haastateltavista muistutti, että oppaassa olisi hyvä mainita, ettei yhteydenotto lastensuojeluun tarkoita vielä lastensuojeluasiakkaiden syntymistä.

Kaikki varhaiskasvatusyksiköiden johtajat olivat yksimielisiä siitä, että varhaiskasvatuksessa ei ole tarpeeksi tietoa lastensuojeluasioista. Yksi haastateltava sanoi menossa olevan eräänlainen epävarmuuden aika ja toinen sanoi nykyaikana olevan monen tasoisia ongelmia. Haastateltavat myös korostivat tiedon päivittämisen tarvetta asioiden muuttuessa. Eräs haastateltava toi esille perusasioista olevan jonkin verran tietoa, mutta mainitsi, ettei kaikissa koulutuksissa ole suuntautumista lastensuojeluasioihin. Tilanteiden rajauksiin kaivattiin apua henkilöstölle, sillä epävarmuutta on siitä, mihin tartutaan milloinkin ja miten toimitaan missäkin tilanteessa. Työntekijöiden vaihtuvuus koettiin myös pulmallisena, joten pysyvä materiaali lastensuojeluasioista, jonka voi esimerkiksi perehdyttäessä antaa työntekijälle, olisi tervetullut.

Kaikki haastateltavat pitivät oppaan sisältöalueita erittäin tarpeellisina ja hyödyllisinä. Varhaista puuttumista ennen kouluikää pidettiin tärkeänä. Useat haasta-

teltavat korostivat esimiehen tuen merkitystä henkilökunnalleen sekä huolen jakamista työyhteisön kanssa. Osa haastateltavista halusi työntekijän ilmoitusvelvollisuutta korostettavan oppaassa. Eräs haastateltava nosti esille, että on ammattimaista kertoa omalle esimiehelle, mikäli tuntee tarvitsevansa lisäkoulutusta lastensuojeluasioista. Kaikki toivoivat oppaalta käytännöllisyyttä sekä esimerkkejä tilanteista, joista kannattaa olla huolissaan. Idea oppaasta pidettiin hyvänä, sillä haastateltavat kokivat varhaiskasvatuksen olevan avainasemassa huolen havaitsijoina. Huolen harmaalla alueella toimimiseen toivottiin ohjeita, jotta puuttumaan päästäisiin aiemmin. Myös siitä, mitä lastensuojeluilmoituksen jälkeen tapahtuu, kaivattiin tietoa.

Kaiken kaikkiaan kaikki haastattelemamme henkilöt pitivät oppaan tekemistä erittäin ajankohtaisena, mielenkiintoisena ja varmasti tarpeellisena. Sen toivottiin selkeyttävän ja yhtenäistävän Rovaniemen alueen varhaiskasvatuksen toimintatapoja lastensuojelullisen huolen herätessä. Haastattelut vahvistivat olettamamme entisestään oppaan tärkeydestä varhaiskasvatuksessa. Saimme haastateluista hyödyllisiä vinkkejä oppaan sisältöalueita varten sekä konkreettisia esimerkkejä huolenaiheista.

Teoriaosuuden valmistuttua ja purettuamme haastattelut, aloimme työstää varsinaista opasta. Teorian avaamisen ja haastattelujen tuoman lisäarvon myötä, oppaan työstäminen oli kohtuullisen helppoa. Oppaan sisällöt rakentuivat osio kerrallaan, sen mukaan, mikä alue milloinkin tuntui mukavalta työstää. Sisältöjen paikkoja muokkasimme koko prosessin ajan, kuten myös oppaan ulkoasua. Lopulliset sisältöalueiden paikat päätimme kaikkien osioiden valmistuttua. Viimeisenä lisäsimme kuvituskuvat. Tämän jälkeen lähetimme oppaan luettavaksi ja arvioitavaksi kaikille haastatteluihin osallistuneille sekä toimeksiantajalle. Halusimme heiltä kommentteja, jotta oppaan sisältö olisi varmasti luotettava ja tarvetta vastaava. Saimme heiltä erittäin hyvää palautetta sekä pieniä korjausehdotuksia, joita pohdimme ja toteutimme tarpeen mukaan. Tässä vaiheessa kului paljon aikaa viimeistelyyn ja tarkistuksiin johtuen usean eri lain tulkitsemisen tarpeesta. Jokainen oppaan arvioija katsoi opasta omasta ammattinäkökulmastaan, mutta meidän täytyi pitää huoli siitä, ettei ohjeistuksista tule lain vastaisia tai risiirittäisiä suhteissa mihinkään toimintaympäristöön tai -tapaan.

3 VARHAISKASVATUS

3.1 Varhaiskasvatuksen lähtökohdat

Varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka muodostuu lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta ja sitä ohjaa Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36. Laki määrittelee, että varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa tai perhepäivähoitona yksityiskodissa tai muussa kodinomaisessa tilassa. Lisäksi muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintana. Oikeus varhaiskasvatukseen on kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla, mutta osallistumisesta viimekädessä päättävät vanhemmat tai muut huoltajat. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja siihen osallistuminen on 1.8.2015 lähtien ollut velvoittavaa. OECD:n (Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö) julkaisussa Taguma, Litjens ja Makowiecki (2012) kirjoittavat Suomen pärjäävän verrattain hyvin ECEC (Early Childhood Education and Care) -laatuindikaattoreihin nähden. Erityisesti pedagogisen vastuun omaavan henkilökunnan osaaminen nostetaan positiivisena esille. (Varhaiskasvatuslaki 580/2015 1:1 §; Opetushallitus 2016; Taguma, Litjens & Makowiecki 2012, 17.)

Suomen varhaiskasvatusta ohjaavat suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus sekä vahva pedagoginen painotteisuus. Jokaisella päiväkodissa ja perhepäivähoitossa olevalla lapsella on oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Raamit varhaiskasvatussuunnitelmalle antavat kaupungin tai kunnan varhaiskasvatussuunnitelma, joka pohjautuu Opetushallituksen laatimiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. (Varhaiskasvatuslaki 580/2015 1:1 §; Opetushallitus 2016.) Opetushallitus on parhaillaan päivittämässä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja uudet perusteet tulevat voimaan vuoden 2017 alussa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015).

Varhaiskasvatuksella pyritään edistämään lasten tasapainoista kasvua, oppimista ja kehitystä ja sen tarkoituksena on tukea kotona tapahtuvaa kasvatusta. Reeta Sonawat kirjoittaa artikkelissaan Early Childhood Education (2007), että tutkimukset osoittavat ensimmäisten kuuden seitsemän elinvuoden olevan erit-

täin merkittäviä lapsen kehityksen kannalta. Jotta varhaiskasvatus pystyy parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan lapsen fysiologisiin ja psykologisiin tarpeisiin, tulee sen tarjota sosiaalista kanssakäymistä, opettaa terveellisiä elämäntapoja, tarjota luovia oppimisprosesseja, edistää yleistä kehitystä, valmistaa elinikäiseen oppimiseen ja antaa perusta kasvaa hyvinvoivaksi aikuiseksi. (Sonawat 2007.) Päivittäisessä varhaiskasvatusarjessa hoito, kasvatus ja opetus nivoutuvat luontevaksi kokonaisuudeksi, jossa omaehtoisen leikin merkitys on keskeistä. Ammattitaitoinen henkilöstö kykenee luomaan lapselle turvallisen kasvuympäristön, jossa lapsen ikä, vireys, yksilölliset tarpeet ja perheiden kanssa sovitut käytännöt otetaan huomioon. Ammattitaitoinen kasvattaja on kiinnostunut jokaisesta lapsesta ja heidän hyvinvoinnistaan sekä osaa kehittää ja suunnitella toimintoja ja käytäntöjä niin, että jokaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet tulevat saavutetuksi. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 124–125.)

3.2 Kasvatuskumppanuuden merkitys varhaiskasvatuksessa

Kasvatuskumppanuudessa on tarkoitus hyödyntää lapsen vanhempien tai muiden huoltajien asiantuntemusta omasta lapsestaan suhteessa ammattikasvattajien asiantuntemukseen lapsen yleisestä kehityksestä. Varhaiskasvatuksella pyritään tukemaan kotikasvatusta keskustelemalla tavoitteellisesti vanhempien tai muiden huoltajien kanssa kasvatuksesta, kasvatuseriaatteista, arvoista ja kulttuurista. Yhteistyössä tärkeintä on toimia lapsen edun mukaisesti. Kasvatuskumppanuus eli jaettu kasvatustavastuu edellyttää tiivistä ja toimivaa vuorovaikutusta, keskinäistä luottamusta sekä tietoisuutta toistensa rooleista. Viime kädessä vanhemmat tai muut huoltajat ovat vastuussa oman lapsensa kasvattamisesta, heillä on ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu. Ammattikasvattajat taas vastaavat siitä kasvatuksesta, mitä varhaiskasvatuksessa annetaan ja heillä on sitä varten koulutuksen tuomaa ammatillista osaamista ja tietoa. (Koivunen 2013, 151–153.)

Varhaiskasvatushenkilöstön vastuulla on luoda alusta asti vanhempiin tai muihin huoltajiin sellainen suhde, jossa kasvatuskumppanuuden keskeiset periaatteet (kuuleminen, kunnioittaminen ja luottamus) voivat toteutua. Ammattikasvattajalta tämä vaatii hienotunteisuutta, perheiden tilanteiden ymmärtämistä ja kykyä valita

kullekin perheelle sopiva yhteistyömuoto. On myös hyväksyttävä, ettei yhteistyö ole yhtä aktiivista kaikkien perheiden kanssa. Lapsen tarpeet ja lapsen edun toteutuminen tulee kuitenkin aina olla ensisijainen lähtökohta kasvatuskumppanuudessa. Tärkeintä on, että lapsi tulee kokonaisvaltaisesti nähdyksi, ymmärretyksi ja kannatelluksi. (Koivunen 2013, 152–153; Jokikuona & Sippola 2013, 113–114.)

Onnistuneessa kasvatuskumppanuudessa niin työntekijä kuin vanhempi tai muu huoltaja pystyy ilmaisemaan välittömästi mahdollisen huolen lapsesta. Tällöin pystytään tunnistamaan esimerkiksi erityisen tuen tarpeita ja sopimaan yhdessä vanhempien tai muiden huoltajien kanssa toimintatapoja lapsen tukemiseksi mahdollisimman varhain. Ammattikasvattaja ei voi koskaan jättää keskustelematta vanhempien tai muiden huoltajien kanssa, mikäli lapsen käytös, toiminta tai jokin muu asia herättää hänessä huolta. Luottamuksen säilyttämiseksi ammattikasvattajien ei tule tehdä lasta koskevia päätöksiä vanhempien tai muiden huoltajien tietämättä. Mikäli haluaa vahvistusta huolelleen, voi ennen huolen puheeksiottamista konsultoida ulkopuolista asiantuntijaa yleisellä tasolla. (Koivunen 2013, 152; Jokikuona & Sippola 2013, 113.)

3.3 Varhaiskasvatus Rovaniemellä

Rovaniemen kaupunki tarjoaa varhaiskasvatuspalveluja niistä annetun lain mukaisesti. Niin varhaiskasvatuksen kuin esiopetuksenkin osalta kuntalaisille järjestetään lähi-, alue- ja keskitettyjä palveluja lasten ja perheiden tarpeiden mukaan siten, että palvelujen hyvä laatu ja saatavuus pystytään turvaamaan. Kaikki toiminta perustuu säädöksiin ja ohjaaviin asiakirjoihin, joten Rovaniemen varhaiskasvatuspalvelut vastaavat varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja kuntoutuksen tarpeisiin, tukien samalla perheitä vanhemmuudessa ja heidän kasvatustehtävässään. Palveluiden toiminnallisen ja taloudellisen tehokkuuden lisäksi palveluita järjestettäessä huomioidaan ennaltaehkäisevä ja varhaisen puuttumisen vaikutus. (Rovaniemen kaupunki 2016a.)

Varhaiskasvatuspalveluja on aina saatavilla siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kulloinenkin tarve edellyttää. Palvelut järjestää kunta itse tai ostaa ne yksityisiltä palveluntarjoajilta, joiden laatua valvotaan. Varhaiskasvatusta

on Rovaniemellä saatavissa kunnallisena varhaiskasvatuksena, avoimena päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona (kunnallisena tai yksityisenä) sekä lisääntyvänä yksityisenä päiväkotitoimintana. (Rovaniemen kaupunki 2016a.)

Taulukko 3. Rovaniemellä varhaiskasvatuksen piirissä 31.8.2016 olleet lapset. (Kuoksa, T. 28.9.2016.)

KUNNALLISET PÄIVÄKODIT	KUNNALLISET PERHEPÄIVÄ- HOITAJAT	YKSITYISET PÄIVÄKODIT	YKSITYISET PERHEPÄIVÄ- HOITAJAT	
27	31	22	2	
LAPSET	LAPSET	LAPSET	LAPSET	LAPSIA YHTEENSÄ
2010	122	1039	6	3177

Rovaniemen varhaiskasvatuspalvelujen palvelualuepäällikkö Tarja Kuoksalta saadun tiedon mukaan (2016) Rovaniemellä on 31.8.2016 ollut 3177 lasta varhaiskasvatuksen piirissä. Heistä 2010 lasta on 27 kunnallisessa päiväkodissa ja 22 yksityisessä päiväkodissa on 1039 lasta. Loput 128 lasta ovat perhepäivähoitossa. Kunnallisia perhepäivähoitajia on 31 (122 lasta) ja yksityisiä palveluseteli-perhepäivähoitajia kaksi (kuusi lasta). (Taulukko 3.) Yksityisten päiväkotien ja yksityisten perhepäivähoitajien palvelut perheet ostavat palvelusetelillä, jota haetaan Rovaniemen kaupungilta. Lisäksi Rovaniemen kaupungilla on kolme avointa päiväkotia sekä kuusi varhaiskasvatuskerhoa. Ne tarjoavat maksutonta, tavoitteellista ja ohjattua varhaiskasvatustoimintaa niille perheille, joiden lapset ovat kotihoitossa. (Kuoksa 2016; Rovaniemen kaupunki 2016b & c.)

4 LASTENSUOJELU

4.1 Lastensuojelun lähtökohdat

Lastensuojelulaki (417/2007) säättää lapsen oikeudesta tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007 1:1 §). Myös sosiaalihuoltolaki (1301/2014) osaltaan edistää lapsen tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia. Sosiaalihuollon toimenpiteiden ja ratkaisujen on turvattava lapselle ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus, turvallinen kasvuympäristö, iän ja kehitystason mukainen huolenpito, mahdollisuus saada ymmärrystä sekä tukea itsenäistymistä ja vastuullisuuteen kasvamista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 1:5 §.)

Lastensuojelulain toisen pykälän (417/2007) mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja kehityksestä on kuitenkin vanhemmalla tai muulla huoltajalla. Lastensuojelun tehtävänä on olla tukena, kun vanhemman tai muun huoltajan voimavarat tai taidot eivät riitä. Riittävän hoivan, huolenpidon ja turvan varmistaminen kuuluu lastensuojelulle. Viranomaisten on lisäksi pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain ja tarvittaessa ohjattava lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. On huomioitava, että perheen autonomiaan puututaan julkisen vallan keinoin vain silloin, kun lapsen oikeudet eivät tulisi muilla keinoin turvatuksi (Lastensuojelun käsikirja 2016a). Lastensuojelu pyrkii aina turvaamaan lapselle läheisten ja myönteisten ihmissuhteiden säilymisen sekä ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset. (Lastensuojelulaki 417/2007 1:2 §; Ikonen 2003, 23.)

Suomen perustuslain lisäksi lapsen etu asetetaan kaikessa viranomaistoiminnassa etusijalle, myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, joita Suomi on velvollinen noudattamaan allekirjoitettuaan nämä sopimukset. Lasten oikeuksien toteutuminen on laajasti koko yhteiskuntaa koskettava tehtävä. Se koskettaa lastensuojeluviranomaisten lisäksi muita viranomaisia ja kansalaisia. Monilla yhteiskunnallisilla toimilla voidaan edistää lasten hyvinvointia kiinnittämällä huomiota esimerkiksi ympäristöön, harras-

tustoimintaan sekä kasvatus- ja opetuspalveluihin. Päätöksillä voidaan suoraisesti joko edistää tai kaventaa lasten mahdollisuuksia hyvään elämään. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) velvoittaa kaikki kunnalliset viranomaiset seuraamaan ja edistämään lasten hyvinvointia. Sosiaalihuoltoviranomaisten tehtävä on antaa asiantuntija-apua ja välittää tietoa kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista muille viranomaisille, asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille. Yhteistyössä pyritään sekä poistamaan kasvuolojen epäkohtia, että ehkäisemään niiden syntymistä. Päätöksentekijöille kerättävä ajankohtainen tieto vaikuttaa ehkäisevän ja varsinaisen lastensuojelun määrärahoihin. (Lastensuojelun käsikirja 2016a; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 2:9 §.)

Lapsen etu on perustana lastensuojelulle. Lapsen tilannetta mietittäessä on aina arvioitava, mikä on paras ratkaisu juuri tämän lapsen kohdalla siinä nimenomaisessa elämäntilanteessa. Lapsen etu ei ole helppo käsite, sillä voi olla hyvin erilaisia käsityksiä siitä, mikä lapselle on hyväksi. Lapsen etua tulee arvioida lain näkökulmasta, joten joskus joudutaan tekemään päätöksiä, joista lapsen huoltajat tai lapsi itse ovat eri mieltä. Lapsen etua punnittaessa lapsen mielipide on tärkeä, mutta aina se ei ole sama asia kuin lapsen etu. Lapsen mielipide on kuitenkin aina selvitettävä lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. 12 vuotta täytäneellä on puhevalta, mutta pienenkin lapsen tuntemuksia voidaan selvittää havainnoimalla käyttäytymistä tai leikkejä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi voi itse päättää, vaan aikuisten velvollisuus on tehdä päätökset ja kantaa niistä vastuu. (Lastensuojelun Keskusliitto 2016a & b.)

Lastensuojelulla nähdään olevan kolme perustehtävää: varsinainen lastensuojelutehtävä, vanhempien tai muiden huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä ja yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen. Lastensuojelusta puhutaan lapsi- ja perhekohtaisena lastensuojelun sosiaalityönä, silloin kun lapsi tai nuori on lastensuojelun asiakas. Tällaista lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. Vanhemmuutta tuetaan ehkäisevän lastensuojelun avulla jo silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Lapsen kasvua ja kehitystä on mahdollista edistää ja turvata erilais-

ten palvelujen, kuten äitiys- ja lastenneuvoloiden, muun terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen sekä koulun ja nuorisotyön avulla. Lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolaki määrittävät, että näitä palveluja on järjestettävä ja niiden on tuettava lapsen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavia henkilöitä. Lapsilla ja perheillä on oikeus viipymättä saada lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömiä sosiaalipalveluja ja niitä on tarvittavassa laajuudessa järjestettävä vuorokaudenajasta riippumatta. (Lastensuojelulaki 417/2007 1:2.3 §; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3:13 §; Lastensuojelun käsikirja 2016a.)

Tapio Rätty (2010) viittaa lastensuojelulain toiseen pykälään (417/2007), jonka mukaan lapsen tulee saada ikään ja kehitystasoon nähden riittävää valvontaa ja huolenpitoa sekä hyvää kasvatusta ja hoitoa. Rätty (2010) kirjoittaa myös, että laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) sisältää kohdan, jossa sanotaan, että lapsen kasvatukseen tulee sisältyä ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lisäksi se sisältää kiellon lapsen alistamisesta, ruumiillisesta kurittamisesta sekä muulla tavoin loukkaavasti kohtelemisesta. Lapseen kohdistuva väkivalta on aina rikos. Viranomaisella on vastuu ja velvollisuus edistää ja tukea vanhempia tai muita huoltajia heidän ensisijaisessa kasvatustehtävässään, mutta vanhemmilla tai muilla huoltajilla on oikeus ja velvollisuus lastensa hyvinvoinnista huolehtimiseen. Vanhemmilla tai muilla huoltajilla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta, uskonnosta, uskonnollisesta kasvatuksesta sekä muista lasta koskevista asioista, lapsen mielipiteeseen on kuitenkin kiinnitettävä huomiota päätöksiä tehtäessä. Vanhemmilla tai muilla huoltajilla on päätösvalta näihin asioihin myös avohuollon tukitoimien aikana. Huostaanoton ja sijoituksen aikana, vanhempien tai muiden huoltajien päätäntävaltaa rajoitetaan, mutta he ovat edelleen lapsen huoltajia ja päätöksiä pyritään tekemään yhteistyössä. Vanhemmilla tai muilla huoltajilla on lastensuojeluasioissa aina oikeus mielipiteensä ilmaisuun ja esimerkiksi huostaanottopäätös ja päätös kiireellisestä sijoituksesta ovat valituskelpoisia. (Rätty 2010, 2; Lastensuojelun Keskusliitto 2016c.)

4.2 Ilmoitusvelvollisuus ja ilmoituksen kynnys

On tärkeää, että lapsen hyvinvoinnista huolehtii koko lapsen lähiverkosto. Sitä on haluttu korostaa myös lastensuojelulaissa (417/2007), jossa on määritelty ilmoitusvelvollisuus huonosti voivasta lapsesta. Sirpa Taskinen (2012) kirjoittaa olevan useita erilaisia lapsen käyttäytymiseen, kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin tai lapsen hoitoon ja huolenpitoon liittyviä asioita, jotka vaikuttavat lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. (Taskinen 2012, 49.) Jokaisella kansalaisella on oikeus ja viranomaisella velvollisuus lastensuojelulain (417/2007) mukaan ilmoittaa lapsesta, joka on lastensuojelun tarpeessa (Upanne 2004, 342) ja ilmoitus tuleekin tehdä aina kun havaitaan tai saadaan tietää, että lastensuojelun tarve on syytä selvittää (Lastensuojelun käsikirja 2016b).

Ilmoituksen tekemisen syynä voi olla havaitut puutteet lapsen hoidossa tai huolenpidossa, lapsen tarpeiden laiminlyönti, heitteillejättö taikka lapsen fyysinen tai henkinen pahoinpitely ja seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden uhka tai epäily. Kyseessä voi olla myös sellainen osaamattomuus, joka mahdollisesti vaarantaa lapsen hyvinvointia tai kehitystä. Perusteita ilmoitukselle voivat myös olla huoltajan tai muun aikuisen mielenterveys- tai päihdeongelma, jaksamattomuus, oman hoidon laiminlyöminen tai arjen tukiverkon riittämättömyys tai puuttuminen, joista johtuen lapsen hyvinvointi vaarantuu. Lisäksi perheen erittäin heikko taloudellinen tilanne voi vaarantaa lapsen huolenpitoa ja kehitystä tai lapsi saattaa joutua vanhempien tai muiden huoltajiensa kasvatuskyvttömyyden tai sairauden johdosta ottamaan ikätasollensa sopimatonta vastuuta omasta, sisarustensa tai vanhempien tai muiden huoltajiensa hoidosta ja huolenpidosta. Joskus lapsen oma itsetuhoisuus, päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelma ja rikoksilla oireilu tai vanhemman tai muun huoltajan ja lapsen väliset vakavat vuorovaikutusongelmat voivat olla syy ilmoituksen tekemiseen. Varhaiskasvatuksessa huomio voi kiinnittyä myös lapsen kehityksen vaiheisiin, sillä kehityksen seuraaminen, tukeminen ja edistäminen ovat luonteva ja tavanomainen osa varhaiskasvatusta. Ongelmia saattaa ilmetä esimerkiksi lapsen fyysisessä ja motorisessa kehityksessä (terveys, kasvu ja liikkuminen), kielen kehityksen ja oppimisen alueilla (puhuminen, ymmärtäminen, viestintä, muisti ja ajattelu) sekä sosiaalisessa ja emo-

tionaalisessa kehityksessä (vertaissuhteet, ryhmään kuuluminen, leikki, tunteiden hallinta ja empatia). (Taskinen 2012, 50; Lastensuojelun käsikirja 2016b; Rätty 2010, 190; Heinämäki 2005, 42–43.)

Lastensuojelulaki (417/2007) ei tarkemmin yksilöi tilanteita, joissa ilmoitus on tehtävä, vaan kyse on aina perustuslain 19 §:n mukaisesta välttämättömästä huolenpidon varmistamisesta. Ilmoitus tulee tehdä myös, mikäli havaitsee edellä lueteltujen lisäksi muita syitä, jotka aiheuttavat lastensuojelutarpeen selvittämisen. Mikäli on epävarma, onko oma huoli lastensuojeluilmoituksen veroinen, voi lastensuojeluviranomaiselta pyytää konsultaatioapua anonymisti. Oikeuteen perustuvan ilmoituksen voi tehdä nimettömänä, toisin kuin ilmoitusvelvollisuuteen perustuvan ilmoituksen. Lapsi on myös itse oikeutettu tekemään lastensuojeluilmoituksen itsestään. Lastensuojeluilmoitus on mahdollista tehdä myös ennakkolisena eli ennen lapsen syntymää, mikäli on perusteltua epäillä lapsen tarvitsevan lastensuojelullisia tukitoimia heti syntymänsä jälkeen. (Rätty 2010, 190, 193, 202–203; Lastensuojelun käsikirja 2016b.)

Lastensuojelulain 25 §:n ensimmäisen momentin (417/2007) mukaan seuraavien tahojen ”...sosiaali- ja terveydenhuollon, lasten päivähoiton, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen, lasten päivähoiton tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitetun vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen, hätkekeskustoimintaa harjoittavan yksikön, koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön, tullin, rajavartiolaitoksen taikka ulosottoviranomaisen...” palveluksessa, luottamustoimessa tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteissa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina olevat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat lastensuojeluilmoitusvelvollisia. Heillä kaikilla on velvollisuus viipymättä, mikäli saavat tehtävässään tietää lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeen, kehitystä vaarantavien olosuhteiden tai lapsen oman käytöksen edellyttävän lastensuojelun tarpeen selvittämistä, ilmoittaa siitä kunnan sosiaalihuoltoon salassapitosäännösten estämättä. Lisäksi on velvollisuus ilmoittaa poliisille, mikäli on syytä epäillä lapseen kohdistunutta seksuaalirikosta, joka on

rikoslain 20 luvussa (39/1889) säädetty rangaistaviksi. 1.4.2015 alkaen lastensuojelulain muutoksella (1302/2014) ilmoitusvelvollisuutta laajennettiin siten, että poliisille on ilmoitettava myös, kun on syytä epäillä lapsen henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikoslain 21 luvun (39/1889) mukaista rikosta. Salassapitosäännökset eivät ole este tehtäessä ilmoitusta poliisille. (Lastensuojelulaki 417/2007 5:25.1 §; Suomen Kuntaliitto 2015.)

Ilmoitusvelvollisuudessa lain tarkoittamalla lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Ilmoitusvelvollisuus syntyy, kun henkilö virka- tai työtehtävässään saa tietoonsa, että lapsen hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelutarpeen selvittämistä. Ilmoitus on aina tehtävä, kun säännöksen tarkoittamassa tilanteessa arvioidaan lapsen olevan vaarassa ja hänen tilanteensa vaativan lastensuojelutarpeen selvittämistä. Virkavelvollisuutta saatetaan laiminlyödä, mikäli ilmoitusvelvollisuus jätetään täyttämättä. Kyse on aina lapsen edun turvaamisesta, joten ilmoitusvelvollisuuden esteenä ei voi olla mahdolliset salassapitosäännökset, luottamuksellinen asiakassuhde tai lapsen tai hänen huoltajansa vastustaminen. Ilmoitusvelvollinen on aina se henkilö, joka on saanut tietoonsa mahdollisen lastensuojelun tarpeen. Ilmoituksen tekemistä ei siis voi delegoida esimerkiksi omalle esimiehelle. (Räty 2010, 186, 189; Lastensuojelun käsikirja 2016b.)

Ilmoitusvelvollisuus edesauttaa varhaista puuttumista sekä lapsen ja perheen avun saamista. Ilmoitusvelvollisuutta täytettäessä on aina kyse subjektiivisesta arviosta lapsen tilanteesta. Arvioon vaikuttavat luonnollisesti lapsen ikä sekä yleiset käsitykset lasten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Hyvän hallinnon mukaista on, että lapselle tai huoltajalle ilmoitetaan lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Informaatio voidaan jättää antamatta asian ollessa niin kiireellinen tai muiden syiden puoltaessa ilmoittamatta jättämistä. (Räty 2010, 186, 190.) Tällaisia syitä ovat esimerkiksi rikoslain 21 luvun mukaan lapsen henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen epäily (39/1889) tai rikoslain 20 luvun mukaan rangaistava seksuaalirikosepäily (39/1889) (Lastensuojelulaki 417/2007 5:25.3 §).

Lastensuojeluilmoitusvelvollisuuden voi toteuttaa myös yhteydenottona sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi (entinen pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi) salassapitosäännösten estämättä. Sosiaalihuoltolain 35 §:n ensimmäisen momentin (1301/2014) mukaan seuraavien tahojen ”... *terveydenhuollon ammattihenkilö, sosiaalikuraattori taikka sosiaalitoimen, opetustoimen, liikunta-toimen, lasten päivähoidon, pelastuslaitoksen, Hätäkeskuslaitoksen, Tullin, poliisin, Rikosseuraamuslaitoksen, työ- ja elinkeinoviranomaisen, Kansaneläkelaitoksen tai ulosottoviranomaisen...*” on ohjattava henkilö, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hakemaan sosiaalipalveluja tai yhdessä ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 4:35.1 §). Tällaisen ilmoituksen tekemisen edellytyksenä on, että se tehdään yhdessä lapsen, hänen vanhemman tai muun huoltajan kanssa. Yhteydenotto tulee tehdä viipymättä ja ilmoitusvelvollisen on ilmoitettava yhteydenottoon johtaneet syyt. Ajatuksena on, että yhteisymmärryksessä tehty ilmoitus turvaisi paremman yhteistyön ja sitä kautta palvelujen jatkuvuuden. Tällä pykälällä halutaan siirtää lastensuojelun painopistettä korjaavasta tuesta ehkäisevään tukeen. (Räty 2010, 199; Lastensuojelun käsikirja 2016c; Sosiaalihuoltolaki – soveltamisopas 2015, 61.)

Ehkäisevän tuen merkitystä korostavat niin uuden sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2015) kuin opinnäytetyötämme varten haastateltu Rovaniemen lastensuojelun palveluesimies Kaisa-Maria Rantajärvi (2016). Rantajärvi (2016) toivoo esimerkiksi varhaiskasvatuksesta tehtävän enemmän sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35§:n mukaisia ilmoituksia kuin lastensuojeluilmoituksia, jotta mahdollisiin ongelmiin pystyttäisiin puuttumaan varhaisemmassa vaiheessa ja palvelut kohdennettua oikein aiemmin. Mikäli yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi ei ole mahdollinen tai tarkoituksen mukainen, esimerkiksi kiireen vuoksi, on tehtävä lastensuojeluilmoitus. (Lastensuojelun käsikirja 2016c; Rantajärvi 2016.)

4.3 Ilmoituksen tekeminen ja seuraukset

Lastensuojeluilmoitus on mahdollista tehdä puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä virastossa. Se tulee tehdä ensisijaisesti lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistoon,

virka-ajan ulkopuolella tai kiireellisessä tilanteessa sosiaalipäivystykseen tai häätäkeskukseen. Sähköpostitse ilmoitusta ei pidä sen arkaluontoisuuden vuoksi tehdä. Lastensuojeluilmoitusta tehtäessä on ilmoitettava tiedossa olevat lapsen henkilötiedot sekä perusteet, syyt ja tapahtumat, jotka johtivat ilmoituksen tekemiseen. Mikäli lapselle tai huoltajalle on kerrottu ilmoituksesta, on se myös hyvä mainita. Ilmoituksen pohjana voi käyttää valmista lomaketta, mikäli se helpottaa ilmoituksen tekemistä. Oleellisinta on tehdä ilmoitus viipymättä. Ilmoitusvelvollisen tehtävä ei ole arvioida, mihin toimenpiteisiin ilmoitus tulee johtamaan vaan tämä kuuluu sosiaalihuollon ammattilaisille. Ilmoitusvelvollinen ei myöskään saa viivästyttää tai jättää tekemättä ilmoitusta sillä perusteella, että luulee jonkun muun tahon sen jo tehneen tai aikovan tehdä. Se, että kyseinen lapsi tai perhe on jo lastensuojelun asiakas, ei myöskään poista ilmoitusvelvollisuutta, vaan voi johtaa tilanteen uudelleen arviointiin ja mahdollisiin kiireellisiin toimenpiteisiin. (Lastensuojelun käsikirja 2016b.)

Lastensuojelutarpeen selvittäminen alkaa lastensuojelulain 26 §:n (417/2007) mukaan, kun sosiaalitoimisto ottaa vastaan lastensuojeluilmoituksen tai ilmoituksen sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä tai mikäli sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä saa muutoin tietää lapsesta, joka on lastensuojelun tarpeessa (Lastensuojelulaki 417/2007 5:26.1 §). Sosiaalihuoltolain 36 §:n (1301/2014) mukaan kiireellisen avun tarve on arvioitava välittömästi ja muutoin arviointi on aloitettava seitsemän vuorokauden kuluessa ilmoituksesta. Arviointi on saatettava valmiiksi kolmen kuukauden kuluessa. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on hyvä tietää, että ilmoituksen tekeminen ei automaattisesti johda lastensuojeluasiakkuuteen. Mahdollinen asiakkuus alkaa vasta palvelutarpeen arvioinnin päätyttyä ja mahdollisten avohuollon tukitoimien tai muiden tarvittavien toimenpiteiden alettua. (Lastensuojelun käsikirja 2016b; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 4:36 §.)

Mikäli sosiaalityöntekijä palvelutarpeen arvioinnin perusteella toteaa, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen kehitystä tai terveyttä taikka lapsi itse vaarantaa kehitystään ja terveyttään omalla käyttäytymisellään ja katsoo lapsen tarvitsevan lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia, alkaa lastensuojeluasiakkuus. Myös silloin, kun ryhdytään kiireellisiin toimenpiteisiin tai

lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukea annetaan ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista, lastensuojeluasiakkuus alkaa. (Lastensuojelulaki 417/2007 5:27 §.) Lastensuojelulain (417/2007) mukaan tulee ensisijaisesti pyrkiä käyttämään avohuollon tukitoimia, joita tulee järjestää lapsen tarpeisiin sopivasti, yksilöllinen tilanne huomioiden. Tarjolla tulee olla monipuolinen valikoima tukitoimia, jotta jokaiselle lapselle ja perheelle löytyy tarkoituksenmukainen tukikokonaisuus. (Räty 2004, 96; Lastensuojelun käsikirja 2016d.)

Perheille on esimerkiksi turvattava riittävä taloudellinen tuki ja korjattava mahdolliset puutteet asumisolloissa. Sosiaalipalveluiden, päivähoidon, toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen lisäksi on muun muassa tarjottava tukea ongelmatilanteiden selvittämiseen, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja, tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta sekä mahdollistettava lapsen harrastuksia ja läheisten ihmissuhteiden ylläpitämistä. Lisäksi tarvittaessa on järjestettävä muita avohuollon tukitoimia, tukitoimien tarve ja laajuus on aina arvioitava tapauskohtaisesti. Mikäli tuen tarpeen arvioiminen, lapsen kuntoutuminen tai lapsen huolenpidon järjestäminen niin vaatii, voidaan avohuollon tukitoimena järjestää myös lyhytaikainen sijoitus. Ensisijaisesti tulisi pyrkiä sijoittamaan lapsi yhdessä hänen vanhemman, huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa, mutta tarvittaessa lapsi voidaan sijoittaa myös yksin. Käytettävät avohuollon tukitoimet on aina kirjattava asiakassuunnitelmaan. Jos avohuollon tukitoimia ei voida järjestää huoltajien tai lapsen vastustuksesta johtuen tai ne ovat muutoin epätarkoituksenmukaisia tai riittämättömiä, tulee lapsi ottaa huostaan. Silloin kun lapsen tilannetta ei muutoin ole mahdollista turvata tulee tehdä kiireellinen sijoitus (Lastensuojelun käsikirja 2016g). (Räty 2004, 96; Lastensuojelun käsikirja 2016d, e & f.)

5 VARHAINEN PUUTTUMINEN JA MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

5.1 Varhaisen puuttumisen ja moniammatillisen yhteistyön lähtökohdat

Varhaisella puuttumisella ymmärretään lapsen hyvinvointiin, kehitykseen, elämäntilanteeseen ja olosuhteisiin liittyvään huoleen tarttumista. Käsitteenä varhainen puuttuminen sisältää kaksi ulottuvuutta: ennaltaehkäisevän toiminnan eli prevention ja korjaavan toiminnan eli intervention. Interventiolla tarkoitetaan ulkoa päin tulevaa väliintuloa. Varhaiskasvatuksen roolia varhaisessa puuttumisessa vahvistavat tutkimukset, joiden mukaan ennen koulunkäynnin aloittamista aloitetut interventiot ovat tuloksellisempia kuin vasta kouluikässä tapahtuvat puuttumiset. Esimerkiksi Iso-Britanniassa varhaisen puuttumisen järjestön (Early Intervention Foundation) tekemässä julkaisussa (2015) Chowdry ja Oppenheim toteavat, että oikea-aikainen varhainen puuttuminen parantaa lasten hyvinvointia sekä vähentää myöhäisen puuttumisen kustannuksia. (Huhtanen 2004a, 188–189; Chowdry & Oppenheim 2015, 28.)

Huhtanen (2004b) kirjoittaa, että varhaiskasvatusjärjestelmä jo itsessään on ennaltaehkäisevä instituutio yhteiskunnassamme turvatessaan lapselle hoidon, kasvatuksen ja opetuksen sekä mahdollistaen samalla vanhempien tai muiden huoltajien työssäkäynnin. Laadukkailla peruspalveluilla, kuten varhaiskasvatuksella, pystytään siis tukemaan lapsia ja perheitä siten, että erityisen tuen tarvetta ei välttämättä synny ollenkaan. Toisaalta se taas mahdollistaa sen, että mahdolliset vaikeudet tulevat varhaisessa vaiheessa esille. Parhaimmillaan varhainen puuttuminen voi katkaista ongelmakierteen syntymisen. Joka tapauksessa sillä voidaan ainakin hidastaa aikaisessa vaiheessa esiintyvien ongelmien syveneminen tai jopa ehkäistä kokonaan niiden puhkeaminen. Taskinen (2012) korostaa varhaisen puuttumisen onnistumisen edellytyksenä yhteistyötä perheiden kanssa. Tukea tulisi pyrkiä tarjoamaan avoimesti, perhettä kunnioittaen. Kun perhe kokee tulevaisuutta arvostetuksi, voi lapsi parhaassa tapauksessa saada tarvitsemansa avun tehostetuilla järjestelyillä normaalipalveluissa, ilman lastensuojelun asiakkuutta. (Huhtanen 2004b, 45; Heinämäki 2005, 76; Taskinen 2012, 46.)

Varhaisella puuttumisella kyetään siis ehkäisemään lapsen hyvinvointia vaarantavia riskejä sekä puuttumaan jo ilmenneisiin tarpeisiin mahdollisimman varhain. Sen vaiheita ovat huolen tunnistaminen, puheeksiottaminen ja mahdolliset korjaavat toimenpiteet (Taskinen 2012, 46). Varhaisessa puuttumisessa painottuvat näkökulmat ovat varhaislapsuus, moniammatillisuus ja ympäristö. Ilmiönä varhainen puuttuminen on monitasoinen ja se huomioi lapsen elämänpiirin ja ympäristön yhtenä kokonaisuutena. Pienen lapsen välitön elinympäristö muodostuu kodin ja varhaiskasvatuksen sekä niissä toimivien ihmisten vuorovaikutuksesta ja yhteistoiminnasta lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Matalan kynnyksen työmuotona voidaan pitää varhaiskasvatuksen kasvatuskumppanuutta, mutta usein tarvitaan laajempaa moniammatillista yhteistyötä. Moniammatillisuus onkin varhaisessa puuttumisessa keskeinen piirre. (Huhtanen 2004a, 189–192, 202.)

Kaisu Vinkki (2013) kirjoittaa artikkelissaan, ettei yksi ammattiryhmä pysty hallitsemaan kaikkea perheiden elämäntilanteisiin, ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukemiseen liittyvää tietoa vaan tarvitaan monenlaisen tietotaidon yhdistämistä (Vinkki 2013, 94). Varhaiskasvatuksen moniammatillinen yhteistyö on olemassa sekä oman työyhteisön ja palvelusektorin sisällä, mutta myös muiden sektoreiden kanssa. Yhteistyössä olennaisinta on lapsen edun toteuttaminen. Varhaiskasvatuksen lisäksi lapsen etua toteuttavia tahoja ovat lapsen vanhempi tai muu huoltaja, terveydenhuolto, sosiaalitoimi sekä oikeus- ja poliisitoimi. (Heinämäki 2005, 72; Mahkonen 2012, 116.)

Mahkonen (2012) tuo esille tekstissään, että varhaiskasvatuksen ammattihenkilöt ovat myös velvollisia toteuttamaan moniammatillista yhteistyötä, esimerkiksi lastensuojelulain (417/2007) perusteella. Arnkil ja Eriksson (2012) korostavat puolestaan kunkin sektorin työntekijöiden omaavan ainutlaatuista kontaktitietoa, jota he saavat omien perustehtäviensä kautta. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja neuvolan terveydenhoitajan ymmärrys ei voi olla sama samasta lapsesta, koska vuorovaikutussuhde ja toimintaympäristö ovat lasta kohdatessa erilaiset. Kun kootaan ja jaetaan kaikkien toimijoiden tieto ja ymmärrys lapsen tilanteesta, saadaan rikkaampi ja monipuolisempi kuva. Myös vanhempi rikoskonstaapeli Mikko Halme toi haastattelussaan esille, ettei varhaiskasvatuksen henkilöstön tarvitsekaan selvittää huolien ja haasteiden kanssa yksin, kun moniammatilliseen

yhteistyöhön on mahdollisuus (Halme 2016). (Mahkonen 2012, 120–121; Arnkil & Eriksson 2012, 24.)

5.2 Lastensuojelullisen huolen herääminen varhaiskasvatuksessa

Pieni lapsi saattaa viettää merkittävän osan valveillaoloajastaan päiväkodissa tai perhepäivähoitajalla. Ammattikasvattajat ovat näin ollen isossa roolissa lapsen hyvinvoinnin havaitsijoina. Myös Taskinen (2012) painottaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten mahdollisuuksia lapsen edun toteuttajina. Lapset viettävät hänen mukaansa merkittävän osan lapsuusajastaan varhaiskasvatusympäristöissä ja peruspalveluna varhaiskasvatus tavoittaa lähes koko lapsiväestön. Ammattikasvattajat tuntevat lapsen ja näkevät lapsen toimintaa ja käyttäytymistä erilaisissa tilanteissa, joten mahdollisuus varhaiseen puuttumiseen on läsnä koko ajan. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että varhaiskasvatushenkilöstöllä on riittävää osaamista ja halua toimia lapsen edun parhaaksi. Varhaista puuttumista varhaiskasvatuksessa ei säädellä lailla, mutta se tuodaan vahvasti esille muun muassa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Rätty (2010) toteaa perheiden ongelmiin riittävän varhaisen puuttumisen olevan myös yksi lastensuojelulain (417/2007) kantavista tavoitteista (Rätty 2010, 8). Päiväkoti ja perhepäivähoito ovat keskeisiä varhaisen puuttumisen toimintaympäristöjä. (Heinämäki 2005, 15; Taskinen 2012, 40; Huh-
tanen 2004a, 190.)

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat avainasemassa lastensuojelutilanteiden havaitsemisessa. Sen lisäksi, että he viettävät paljon aikaa havainnoiden lapsia ja heidän käytöstään, saattavat lapset myös kertoa heille asioita, joita eivät kertoisi kenellekään muulle. Ammattikasvattajien olisi hyvä sisäistää pystyvänsä toimimaan lapsen äänenä lastensuojelutilanteissa. Varhaiskasvatushenkilöstön tulisi tarttua havaitsemiinsa huoliin mahdollisimman nopeasti. Tällaisia huolia voi olla lapsen oppimiseen, käyttäytymiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat, perheen voimavarojen tilapäinen tai pidempiaikainen heikentyminen tai konkreettinen, ulkoisesti havaittavissa oleva huonon huolenpidon merkki, esimerkiksi toistuvasti likaiset, liian pienet tai suuret tai säähän sopimattomat

vaatteet. Lisäksi selkeät merkit pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä vaativat erityisen nopeaa reagoitua. (Laru, Riihonen & Tuukkanen 2013, 57; Huhtanen 2004a, 203; Heinämäki 2005, 35; Taskinen 2012, 49.)

5.3 Huolen vyöhykkeet

Lapsen tai perheen avun tarpeen tunnistamisessa ammattikasvattajan subjektiivinen huoli on tärkeä työväline. Huolen vyöhykkeistö antaa työkaluja huolen arviointiin ja siihen puuttumiseen. Ammattihenkilöstön tulisi aina tarttua havaitsemaansa huoleen mahdollisimman nopeasti (Huhtanen 2004a, 203). Huhtanen (2004b) kuvaa huolen heräämistä signaalina, jossa ”... *savu nousee, vaikka liekkejä ei vielä näy*” (Huhtanen 2004b, 46). Nämä merkit, jotka varhaiskasvatuksessa usein liittyvät lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen ja olemukseen, voivat elää aaltoliikettä. Henkilöstön on tarkkailtava näitä merkkejä ja tarvittaessa puuttuttava huoleen. Huolivyöhykkeiden (Taulukko 4) käyttäminen auttaa jäsentämään puuttumisen astetta. (Taskinen 2012, 46–47; Huhtanen 2004b, 46.)

Taulukko 4. Huolen vyöhykkeet (Eriksson, E. & Arnkil, T.E. (2012): Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. 8. painos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakes.)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI		
	1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä.	Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa.
		Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä		Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti	

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa.

Koettu huoli on aina sidoksissa työntekijän kokemiin auttamismahdollisuuksiin. Kun omat auttamiskeinot vähenevät, huoli kasvaa. Huolen vyöhykkeet jaetaan yleensä neljään osaan: 1) huoleton tilanne, 2) pieni huoli, 3) harmaa vyöhyke ja

4) suuri huoli. Näiden avulla työntekijä voi arvioida lapsen tai perheen tilanteesta kokemaansa huolta, omia auttamisresurssejaan sekä mahdollisesti tarvittavia lisävoimavaroja (moniammatillinen yhteistyö ja perheen tukiverkosto). Varhaiskasvatuksen huolenaiheet voivat olla hyvin moninaisia. Heräävä huoli voi olla huomaamattoman pieni tai heti alkuun todella tuntuva. Tämän vuoksi neljä päävyöhykettä jaetaan usein arvioinnin helpottamiseksi vielä seitsemään vaiheeseen (Taulukko 4): 1) ei lainkaan huolta, 2) pieni huoli tai ihmettely, 3) toistuva huoli tai ihmettely, 4) huoli kasvaa, 5) tuntuva huoli, 6) huolta paljon ja jatkuvasti ja 7) erittäin suuri huoli. (Huhtanen 2004a, 204; 2004b, 48; Heinämäki 2005, 96; Ikonen 2013, 193, 198.)

Kun työntekijä kokee, että lapsen asiat ovat hyvin ja oma toiminta tuottaa toivottuja tuloksia, ollaan ei huolta -vyöhykkeellä. Pienen huolen vyöhykkeellä pieniä huolia tai ihmetystä ilmenee silloin tällöin tai jopa toistuvasti. Tällä alueella henkilöstöllä on vahva usko omiin auttamismahdollisuuksiinsa ja se on otollisinta aluetta varhaiselle puuttumiselle. Puheeksiotto vanhempien tai muiden huoltajien kanssa pienen huolen vyöhykkeellä saattaa jo auttaa ratkaisemaan tilanteen. Harmaalla eli tuntevan huolen vyöhykkeellä omat auttamiskeinot ovat vähissä tai kokonaan lopussa ja huoli saattaa kasvaa edelleen. Tällöin tarvitaan lisää tukea ja kontrollia (Taulukko 4). Tämä harmaa vyöhyke on epäselvä ja kysymyksiä herättävä toimintamaasto. Tilanne voi olla työntekijälle hyvin kuormittava, sillä muiden tahojen mukanaolo ja työnjako saattavat usein olla epäselviä, mutta tilanne vaatii kuitenkin yhteistyön käynnistämistä ja tukitoimien suunnittelua. Suuren huolen vyöhyke on kaikista selkein, silloin on usein kyse kriisitilanteista, joissa lisävoimavarojen tarve on ilmeinen. (Heinämäki 2005, 96; Ikonen 2013, 193.)

Työntekijän on siis mahdollista jäsentää huolitunteitansa eli subjektiivista huoltaan huolivyyöhykkeiden avulla. Vyöhykkeiden tarkoituksena on helpottaa lapsen, vanhemmuuteen ja kotiin liittyvien ongelmien havaitsemista ja näin edistää varhaista puuttumista. On muistettava, ettei vyöhykkeistöä ole tarkoitettu lapsen tai perheen arvioimiseen, vaan heränneen huolen jäsentämisen apuvälineeksi. Huolen herätessä on mietittävä, mitä voi tehdä lapsen auttamiseksi arjessa yhdessä vanhempien tai muiden huoltajien kanssa ja tarvittaessa kartoittaa lisätuen tarve ja saatavuus. Huolenaiheet on hyvä jakaa kollegojen ja oman esimiehen

kanssa sekä tarpeen tullen konsultoida alan ammattilaista. Lapsen edun toteuttamiseksi, tulee ammattikasvattajilla olla rohkeutta ottaa ensiaskeleet ratkaisujen aikaansaamiseksi mahdollisimman varhain. (Huhtanen 2004b, 48.)

5.4 Puheeksiottaminen ja toiminta huolen herätessä

Olennainen osa varhaista puuttumista on huolen puheeksiottaminen (Taskinen 2012, 47). Kun on jakanut huolensa kollegojen ja esimiehensä kanssa ja mahdollisesti konsultoinut muita tahoja, on tärkeää aloittaa keskustelu perheen kanssa. Perheen kanssa on aina keskusteltava, kun on huoli siitä, onko perheellä riittävästi voimavaroja lapsen hyvinvoinnista huolehtimiseen ja mietitään, tarvitaanko mahdollisesti lisätukea varhaiskasvatuksen kasvatuksellisen tuen ja ohjauksen lisäksi. Mitä aiemmin ja nopeammin huoliin tartutaan, sen paremmat toimintaedellytykset lapsen parhaaksi ovat. Huolet harvoin hälvenevät odottamalla. Mitä kauemmin odottaa, sitä heikommat toimintamahdollisuudet ovat. Ennen keskustelua perheen kanssa, työyhteisöllä olisi hyvä olla yhteinen ymmärrys lasta koskevasta huolesta. On muistettava, että huolen jakaminen työyhteisölle ei poista huolen havaitsijan vastuuta viedä asiaa eteenpäin. Liikkeelle tulisi aina lähteä voimavaralähtöisesti eli huolen lisäksi työyhteisön olisi hyvä pohtia ennen puheeksiottamista myös perheen vahvuuksia ja toimintamahdollisuuksia. (Heinämäki 2005, 35, 96; Arnkil & Eriksson 2012, 1, 20, 27.) Arnkil ja Eriksson (2012) painottavat, että kunnioittavalla ja tukea tarjoavalla puheeksiottamisella tulisi saada aikaan liittouma työntekijän ja huoltajan välille heränneen huolen poistamiseksi (Arnkil & Eriksson 2012, 12).

”On todella vapauttavaa, kun minun ei enää tarvitse olla varmasti oikeassa ja tietää ongelmaa ennen kuin voin ottaa lasta koskevan huoleni puheeksi. Riittää että kerron olevani huolissani ja pyydän vanhemmilta apua lapsen auttamiseen. Joskus on käynyt niinkin, että huoleni on osoittautunut turhaksi, mutta entäs sitten? Kukapa vanhempi pahastuisi siitä, että välitämme hänen lapsestaan!” (Satu Antikainen teoksessa Arnkil & Eriksson 2012, 11.)

Järvinen ym. (2009) muistuttavat, että huolen esiin ottaminen on lapsen edun mukaista, vaikka se saattaa tuntua työntekijästä vaikealta (Järvinen ym. 2009, 122). Ammattikasvattajan on hyvä miettiä etukäteen, millaisia tunteita hänelle voi puheeksiottotilanteessa syntyä, sillä tunteita on helpompi hallita, kun ne eivät tule yllätyksenä. On erotettava toisistaan ammatillinen ja henkilökohtainen: vanhempien tai muiden huoltajien mahdollisista reaktioista loukkaantuminen ei kuulu ammatillisuuteen vaan on henkilökohtainen tunne. Rakentava vuorovaikutus syntyy ammatillisen, rauhallisen ja eläytyvän kuuntelemisen kautta, jossa ammattikasvattaja ei provosoidu eikä loukkaannu. Vanhemmille tai muille huoltajille tulee välittää tunne, että heitä todella kuunnellaan ja otetaan vakavasti. Eräs haastattelemamme varhaiskasvatusyksikön johtaja toi esille, että vanhemmat tai muut huoltajat kyllä ennen pitkää alkavat yleensä yhteistyöhön, mutta aina se ei tapahdu hetkessä, vaan tarvitaan sitkeyttä ja ammattitaitoa. (Koivunen 2013, 167.)

Puheeksiottotilanteeseen voi valmistautua etukäteen käyttämällä erilaisia ennakointimenetelmiä. Esimerkiksi Arnkilin ja Erikssonin Huoli puheeksi -teos (2012) sisältää muun muassa huolen puheeksioton ennakointilomakkeen ja ohjeita sen käytöstä. Lomakkeen avulla voi myös arvioida puheeksiottotilannetta jälkikäteen. Lisäksi työntekijä voi helpottaa puheeksiottoa kirjaamalla huolta herättäviä havaintojaan ylös. Tällainen konkretisointi auttaa työntekijää selkiyttämään huolen aiheita ja pohtimaan tukitekoja, mutta niin ikään se auttaa huoltajaa muodostamaan käsityksen siitä, mistä ollaan huolissaan. Mikäli huolen aiheita on paljon, kannattaa pohtia, mihin on olennaisinta puuttua ensin. Tarvittaessa puheeksiottamisen voi jakaa useampaan kertaan. Mitä suurempi huoli, sitä helpompaa sen käsittely on, kun se jaetaan pienempiin osiin. (Arnkil & Eriksson 2012, 12–13, 22–23.)

Puheeksioton onnistumista ei koskaan voi ennustaa, koska siihen vaikuttaa niin moni tekijä. Otollisin alue puheeksioton riittävyydelle lapsen tilanteen paranemiseksi on pienen huolen vyöhykkeellä. Siltikin saatetaan tarvita useita keskustelun avauksia ennen huolen vähenemistä. Aina tämäkään ei kuitenkaan riitä ja silloin ollaan todennäköisesti huolen harmaalla alueella, jossa tarvitaan lisää toimenpiteitä. Mikäli puheeksiottaminen vanhempien tai muiden huoltajien kanssa

ei siis tuota toivottua lopputulosta, voi työntekijä konsultoida esimerkiksi lastensuojelutyöntekijää. Tarvittaessa on tehtävä lastensuojeluilmoitus tai vanhemman tai muun huoltajan kanssa yhdessä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä sosiaalihuoltoon. Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä on silti kunnioittavaa ja rakentavaa kertoa vanhemmille tai muille huoltajille, jolloin lasta ja perhettä on helpompi auttaa. (Arnkil & Eriksson 2012, 26, 34, 39–40.)

6 POHDINTA JA ARVIO

Toiminnallisen opinnäytetyömme tuotoksena teimme oppaan lastensuojelullisen huolen heräämisestä, sen huomioimisesta ja siihen puuttumisesta varhaiskasvatuksessa. Opas suunnattiin Rovaniemen alueen varhaiskasvatushenkilöstölle. Teoriaosuudessa avasimme niitä toimintaympäristöjä, jotka oppaan kannalta olivat mielestämme olennaisia: varhaiskasvatus, lastensuojelu, varhainen puuttuminen ja moniammatillinen yhteistyö. Oppaan sisältöjen ajankohtaisuuden ja tarvelähtöisyyden halusimme varmistaa haastatteleamalla lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen ammattilaisia sekä käyttämällä keskeistä lainsäädäntöä koko ajan työmme tukena.

Tavoitteenamme oli tuottaa Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle konkreettinen opas niihin tilanteisiin, kun huoli lapsesta herää. Tavoitteeseen sisältyi, että opas olisi mahdollisimman selkeä ja helposti luettava. Halusimme antaa konkreettisia neuvoja, miten missäkin tilanteessa lastensuojelullisen huolen herätessä tulisi toimia. Toisekseen oli tarkoitus antaa varhaiskasvatushenkilöstölle tukea, jotta he sekä huomaisivat että puuttuisivat lapsen hyvinvointia uhkaaviin tilanteisiin aiemmin ja rohkeammin. Varhaisen puuttumisen merkityksen korostamisella halusimme edistää lasten hyvinvointia, turvallisuutta ja tervettä kasvua. Lisäksi tavoittelimme, että oppaan jakelu kattaa koko Rovaniemen alueen varhaiskasvatuspalvelut. Oppaan valmistamisen jälkeen lähetimme sen kaikille haastatetuille henkilöille sekä toimeksiantajallemme luettavaksi ja arvioitavaksi. Pyysimme heiltä kommentteja oppaasta, jotta pystyimme varmistumaan sisällön oikeellisuudesta ja tarpeellisuudesta.

Mielestämme onnistuimme opinnäytetyössämme ja oppaassamme saavuttamaan sille asettamamme tavoitteet erittäin hyvin. Oppaasta tuli niin omasta kuin haastateltavien mielestä selkeä, ymmärrettävä sekä todella kattava, mutta tiivis paketti. Eräs oppaan arvioija oli sitä mieltä, että opas on sisällöllisesti hyvä. Useat arvioivat meidän tehneen hienoa työtä oppaan kanssa. Yksi arvioija toi esille, että oppaamme auttaa ymmärtämään lapsen edun mukaista toimintaa. Käytännön esimerkkejä huolenaiheista pidettiin hyvinä ja puheeksiottamisen kohtaa hyödyll-

lisenä. Kommentit osoittavat mielestämme, että olemme onnistuneet saavuttamaan oppaan sisällön osalta sen, mitä tavoittelimme. Olemme todella tyytyväisiä oppaan sisältöön ja ulkoasuun. Toivomme oppaan tavoittavan mahdollisimman monen ruohonjuuritason työntekijän, jotta varhainen puuttuminen juurtuisi käytäntöön ja rutiiniksi jokaiselle varhaiskasvatuksessa työskentelevälle.

Nykyaikana lasten ja perheiden ongelmat ovat yhteiskunnan muutoksen myötä muuttuneet ja moninaistuneet. Tämä näkyy myös tämän päivän varhaiskasvatuksessa. Mikäli varhaiseen puuttumiseen ei aleta kiinnittää enemmän huomiota, tulevat korjaavan lastensuojelutyön kustannukset todennäköisesti edelleen kasvamaan. On myös lasten edun mukaista tarttua lapsia ja perheitä koskeviin huoliin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tätä toivomme oppaamme erityisesti edistävän. Uskomme, että oppaastamme on hyötyä varhaiskasvatusalan ammattilaisille tässä yhteiskuntamme murrosvaiheessa.

Opinnäytetyöprosessimme on ollut tiivis, mutta antoisa puristus. Asetimme elämäntilanteistamme johtuen melko tiukan aikataulun opinnäytetyön valmistamiselle, mutta hyvän organisoinnin ja yhteistyömme toimivuuden vuoksi, olemme pystyneet toteuttamaan tämän projektin suunnitelmien mukaan. Kaikki vaiheet (teorian kirjoittaminen, haastattelut, oppaan kokoaminen) ovat tukeneet toinen toistaan emmekä muuttaisi tästä prosessista mitään. Vahvuutemme opinnäytetyötä tehdessä on ehdottomasti ollut toistemme täydentäminen, keskinäinen luottamus sekä saumaton ja vaivaton yhteistyö. Näiden ja käymiemme antoisten keskustelujen myötä olemme helposti löytäneet yhteisen linjan. Haasteellisinta oli vaihe, kun saimme oppaastamme arvioita. Sillä vaikka saimme oppaasta todella hyvää palautetta, oli jokaisella arvioijalla jokin pieni, omasta näkökulmastaan ajateltu muutosehdotus. Meidän piti tarkasti miettiä, mitä muutoksia ja miten lähdimme toteuttamaan, ettei oma, alkuperäinen ideamme oppaasta olisi kadonnut. Toisaalta meidän piti myös pohtia, olivatko muutosehdotukset oppaan kannalta oleellisia. Kaiken kaikkiaan koko opinnäytetyöprosessi eteni jouhevasti ja olemme niin teoriaosuuteen kuin oppaaseen erittäin tyytyväisiä.

Opinnäytetyömme työelämälähtöisyyden vuoksi, tuotoksemme hyödynnettävyys varhaiskasvatuksen kentällä on näkemysmme mukaan mainio. Mikäli opas to-della juurrutetaan Rovaniemen alueella käytäntöön, uskomme siitä olevan hyötyä varhaiskasvatuksessa työskenteleville ja sen edistävän alueen lasten etua. Mie-lestämme olisi hyvä, että toimeksiantajamme Rovaniemen kaupunki järjestäisi koko alueen varhaiskasvatushenkilöstölle (kunnalliset ja yksityiset päiväkodit ja perhepäivähoitajat) joko koulutuksen tai vähintään infotilaisuuden oppaan sisäl-löistä. Jatkoa ajatellen olisi hyvä, että tutkittaisiin oppaamme levinneisyys var-haiskasvatuksen työntekijöiden keskuudessa sekä ovatko he kokeneet siitä ol-leen heille työssään hyötyä.

Haluamme vielä tuoda esille haastattelujen aikana ilmenneitä mahdollisia tutki-musaiheita ja kehitysehdotuksia. Varhaiskasvatuksen puolelta toivottiin opasta lastensuojelusta vanhemmille/muille huoltajille, tutkimusta miehen erityisestä roolista varhaiskasvatuksessa sekä ohjeistusta siitä, mitä tulee ottaa huomioon perheen ulkopuolelle sijoitettujen tai avohuollon tukitoimena varhaiskasvatuk-sessa olevien lasten kanssa. Lisäksi varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun väli-seen yhteistyöhön toivottiin selkeyttä, joten sitäkin voisi tutkia ja kehittää. Lasten-suojelun väki haluaisi tuoda varhaiskasvatushenkilöstölle lisätietoa myös esimer-kiksi avohuollon tukitoimista, eroperheistä, sijoitetuista lapsista, maahanmuutta-jalapsista ja -perheistä sekä huoltajuuskysymyksistä. Me emme voineet näitä kaikkia aihealueita oppaassamme käsitellä, koska aiheemme oli rajattava työn laajuudellisesti hallittavaan määrään aiheita. Mielestämme opinnäytetyöai-heemme oli oman ammatillisen kasvumme kannalta onnistunut valinta, sillä tä-män prosessin myötä olemme entistä valmiimpia varhaiskasvatuksen ammatti-laisia.

LÄHTEET

Arnkil, T. & Eriksson, E. 2012. Huoli puheeksi – Opas varhaisista dialogeista. 8. painos. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Oppaita 60. Tampere: Juvenes Print.

Chowdry, H. & Oppenheim, C. 2015. Spending on late intervention: How we can do better for less. Early Intervention Foundation. Viitattu 11.10.2016. <http://www.eif.org.uk/wp-content/uploads/2015/08/SPENDING-ON-LATE-INTERVENTION.pdf>.

Halme, M. 2016. Lastensuojeluvastaukset? Sähköposti aino-lyydia.pellikka@edu.lapinamk.fi 6.10.2016. Tulostettu 11.10.2016.

Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Erikoispaino Oy.

Huhtanen, K. 2004a. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa S. Keskinen & S. Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 188–210.

Huhtanen, K. 2004b. Varhainen puuttuminen – erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Finn Lectura.

Ikonen, L. 2013. Salassa pidettävä – suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Julkaisuapu.

Jokikuona, N. & Sippola, A. 2013. Lapsen hyvää arkea ja kumppanuutta rakentamassa. Teoksessa A. Vähärautio (toim.) Varhaista tukea ja kumppanuutta. Pohjoisen alueen Kaste (PaKaste II) hanke kokonaisuuden Pohjois-Pohjanmaan osahanke. Lapsen hyvä arki 2-hanke 2011-2013. Oulu: Oulun yliopisto, 113–114.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Koivunen, P-L. 2013. Hyvä päivähoito – Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuoksa, T. 2016. Lukuja päivähoitosta opinnäytetyötämme varten? Sähköposti aino-lyydia.pellikka@edu.lapinamk.fi 28.9.2016. Tulostettu 29.9.2016.

Laru, S., Riihonen, R. & Tuukkanen, K. 2013. Perhe osana varhaiskasvatusta. Teoksessa M. Oulasmaa & R. Riihonen (toim.) Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. VL-Markkinointi Oy, 47–63.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun Keskusliitto 2016a. Lapsen etu on tärkein. Viitattu 11.10.2016. <http://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/lapsen-etu-on-tarkein/>.

- 2016b. Lapsi saa osallistua. Viitattu 11.10.2016.
<http://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/lapsi-saa-osallistua/>.
- 2016c. Vanhempien oikeudet ja velvollisuudet. Viitattu 11.10.2016.
<http://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/vanhempien-oikeudet-ja-velvollisuudet/>.

Lastensuojelun käsikirja 2016a. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 28.9.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>.

- 2016b. Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen. Viitattu 3.10.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>.
- 2016c. Yhteydenotto sosiaaliin tuen tarpeen arvioimiseksi. Viitattu 4.10.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/yhteydenotto-sosiaaliin-tuen-tarpeen-arvioimiseksi>.
- 2016d. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Viitattu 9.11.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>.
- 2016e. Lastensuojelun avohuolto. Viitattu 9.11.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto>.
- 2016f. Sijoitus avohuollon tukitoimena. Viitattu 9.11.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>.
- 2016g. Kiireellinen sijoitus. Viitattu 9.11.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>.

Lukinmaa, T. 2012. Päiväkodilta jää usein lastensuojeluilmoitus tekemättä. Yle uutiset, Kotimaa 5.10.2012. Viitattu 12.10.2016. <http://yle.fi/uutiset/3-6322600>.

Mahkonen, S. 2012. Päivähoito ja laki. Helsinki: Edita.

Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatus. Viitattu 20.9.2016. http://www.oph.fi/kou-lutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus.

Rantajärvi, K-M. 2016. Rovaniemen kaupungin lastensuojelu. Palveluesimiehen haastattelu 27.9.2016.

Rovaniemen kaupunki 2016a. Lasten päivähoito. Viitattu 21.9.2016.
<http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Lasten-paivahoito>.

- 2016b. Päivähoidon palveluseteli. Viitattu 29.9.2016.
[http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Lasten-paivahoito/Palveluseteli\(-yksityinen-paivahoito\)](http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Lasten-paivahoito/Palveluseteli(-yksityinen-paivahoito)).

- 2016c. Avoin varhaiskasvatus. Viitattu 29.9.2016.
<http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Lasten-paivahoito/Avoin-varhaiskasvatus>.

Räty, T. 2004. Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 85–104.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sonawat, R. 2007. Early Childhood Education. IDEAS Working Paper Series from RePEc. Viitattu 20.9.2016. <http://www.esocialsciences.org/Download/repecDownload.aspx?fname=Document125122007410.7878687.doc&fcate-gory=Articles&Ald=1312&fref=repec>.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaalihuoltolaki 2015. Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Viitattu 4.10.2016. <http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>.

Suomen Kuntaliitto 2015. Lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus poliisille 1.4.2015 alkaen. Viitattu 9.11.2016. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/opetus_lakiasiat/opeku-lakiasia/Sivut/Lastensuojelulain-mukainen-ilmoitusvelvollisuus-poliisille-1.4.2015-alkaen.aspx.

Taguma, M., Litjens, I. & Makowiecki, K. 2012. Quality Matters in Early Childhood Education and Care: Finland. OECD Publications. Viitattu 20.9.2016. www.oecd.org/education/school/49985030.pdf.

Taskinen, S. 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Vasu-asiakirja. Viitattu 20.9.2016. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_ ja_oppaat/varhaiskasvatus_ ja_ paivahoito/vasu-asiakirja.

Upanne, M. 2004. Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 341–345.

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf.

Vinkki, K. 2013. Varhaista tukea ja kumppanuuden rakentamista moniammatillisesti ja monitoimijaisesti. Teoksessa A. Vähärautio (toim.) Varhaista tukea ja kumppanuutta. Pohjoisen alueen Kaste (PaKaste II) hanke kokonaisuuden Pohjois-Pohjanmaan osahanke. Lapsen hyvä arki 2-hanke 2011-2013. Oulu: Oulun yliopisto, 93–95.

LIITTEET

- Liite 1. Haastattelukutsu varhaiskasvatusyksiköiden johtajille
- Liite 2. Haastattelukutsu muille lastensuojeluasioiden kanssa toimiville asiantuntijoille
- Liite 3. Haastattelukysymykset varhaiskasvatusyksiköiden johtajille
- Liite 4. Haastattelukysymykset muille lastensuojeluasioiden kanssa toimiville asiantuntijoille
- Liite 5. Opas Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Liite 1

Hei,

Teemme opinnäytetyötä Rovaniemen päivähdolle lastensuojelullisen huolen heräämisestä, sen huomioimisesta ja siihen puuttumisesta. Valmiin opinnäytetyön liitteeksi tulee konkreettinen opas päivähoitohenkilöstölle, jonka on tarkoitus antaa tukea niissä tilanteissa, joissa huoli lapsen hyvinvoinnista herää.

Rovaniemen kaupunki on opinnäytetyön toimeksiantaja ja olemme saaneet myöntävän tutkimuslupapäätöksen. Yhteyshenkilönä Rovaniemen kaupungin puolelta on varhaiskasvatuksen suunnittelija Anne Mänty ja opinnäytetyötämme ohjaavat Lapin ammattikorkeakoulun lehtorit Kaisu Vinkki ja Susanna Helavirta.

Opinnäytetyötä varten tarvitsemme teoriatiedon lisäksi kokemustietoa päivähoiton ammattilaisilta. Haluamme kuulla millaista tietoa ja tukea päivähdossa aiheesta mielestänne tarvitaan. Tästä syystä haluaisimme haastatella Sinua.

Lapin ammattikorkeakoulun opiskelijoina olemme sitoutuneita noudattamaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita koskien hyvää tieteellistä käytäntöä ja sen loukkausten käsittelyä. Sinulla on täysi oikeus esiintyä halutessasi anonyymisti ja kaikki haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyömme valmistuttua. Huomioimme myös vaitiolovelvollisuuden saadessamme mahdollisesti arkaluonteista tietoa.

Toivomme, että Sinulla olisi hieman aikaa antaa näkemyksesi tälle tärkeälle aiheelle. Mikäli kiinnostuit, voimme lähettää haastattelukysymykset ennakkoon pohdittaviksi ja tämän jälkeen voimme sopia Sinulle sopivan haastatteluajan (kesto n. 1-2 tuntia).

Ystävällisin terveisin,

Aino-Lyydia Pellikka, aino-lyydia.pellikka@edu.lapinamk.fi, [REDACTED]

Terhi Tuorilainen, terhi.tuorilainen@edu.lapinamk.fi, [REDACTED]

Lapin ammattikorkeakoulu, Hyvinvointipalvelujen osaamisala,
Sosiaalialan koulutus, Sosionomi (AMK)

Liite 2

Hei,

Teemme opinnäytetyötä Rovaniemen päivähoidolle lastensuojelullisen huolen heräämisestä, sen huomioimisesta ja siihen puuttumisesta. Valmiin opinnäytetyön liitteeksi tulee konkreettinen opas päivähoitohenkilöstölle, jonka on tarkoitus antaa tukea niissä tilanteissa, joissa huoli lapsen hyvinvoinnista herää.

Rovaniemen kaupunki on opinnäytetyön toimeksiantaja ja olemme saaneet myöntävän tutkimuslupapäätöksen. Yhteyshenkilönä Rovaniemen kaupungin puolelta on varhaiskasvatuksen suunnittelija Anne Mänty ja opinnäytetyötämme ohjaavat Lapin ammattikorkeakoulun lehtorit Kaisu Vinkki ja Susanna Helavirta.

Opinnäytetyötä varten tarvitsemme teoretiedon lisäksi kokemustietoa eri lastensuojelukentän toimijoilta siitä, mitä päivähoitohenkilöstön tulisi tietää ja osata lastensuojelullista huolta pohtiessa. Tästä syystä haluaisimme haastatella Sinua.

Lapin ammattikorkeakoulun opiskelijoina olemme sitoutuneita noudattamaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita koskien hyvää tieteellistä käytäntöä ja sen loukkausten käsittelyä. Sinulla on täysi oikeus esiintyä halutessasi anonyymisti ja kaikki haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyömme valmistuttua. Huomioimme myös vaitiolovelvollisuuden saadessamme mahdollisesti arkaluonteista tietoa.

Toivomme, että Sinulla olisi hieman aikaa antaa näkemyksesi tälle tärkeälle aiheelle. Mikäli kiinnostuit, voimme lähettää haastattelukysymykset ennakkoon pohdittaviksi ja tämän jälkeen voimme sopia Sinulle sopivan haastatteluajan (kesto n. 1-2 tuntia).

Ystävällisin terveisin,

Aino-Lyydia Pellikka, aino-lyydia.pellikka@edu.lapinamk.fi, [REDACTED]

Terhi Tuorilainen, terhi.tuorilainen@edu.lapinamk.fi, [REDACTED]

Lapin ammattikorkeakoulu, Hyvinvointipalvelujen osaamisala,
Sosiaalialan koulutus, Sosionomi (AMK)

Liite 3

1. Onko henkilökunnalla mielestäsi tarpeeksi tietoa lastensuojeluasioista?
2. Oppaaseen on tarkoitus koota tietoa muun muassa seuraavista aiheista:

- huolen herääminen, huolen vyöhykkeet ja esimerkit huolen aiheista
- mitä tehdä huolen herätessä?
- apua puheeksi ottamiseen
- ilmoitusvelvollisuus
- lastensuojeluilmoituspohja

Ovatko nämä mielestäsi hyödyllisiä sisältöalueita?

3. Mitä tällaisessa oppaassa pitäisi mielestäsi olla? (Opas tulee olemaan yhdenmukainen Rovaniemellä)

Liite 4

1. Onko päivähoiton henkilöstöllä mielestäsi tarpeeksi tietoa lastensuojeluasioista ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä?
2. Oppaaseen on tarkoitus koota tietoa muun muassa seuraavista aiheista:
 - huolen herääminen, huolen vyöhykkeet ja esimerkit huolen aiheista
 - mitä tehdä huolen herätessä?
 - apua puheeksi ottamiseen
 - ilmoitusvelvollisuus
 - lastensuojeluilmoituspohja

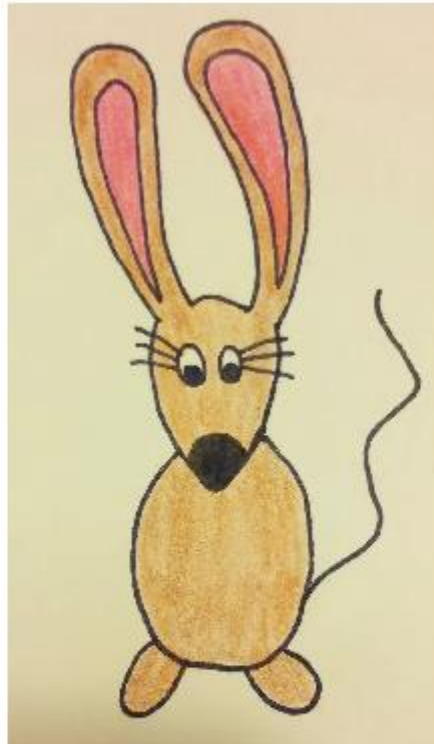
Ovatko nämä mielestäsi hyödyllisiä sisältöalueita? Ja mitä päiväkotien ehdottomasti pitäisi mielestäsi tietää lastensuojelusta ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä?

3. Mitä tällaisessa oppaassa pitäisi mielestäsi olla? (Opas tulee olemaan yhdenmukainen Rovaniemellä)

Liite 5 1(15)

**Lastensuojelullisen huolen herääminen,
sen huomioiminen ja siihen puuttuminen
varhaiskasvatuksessa**

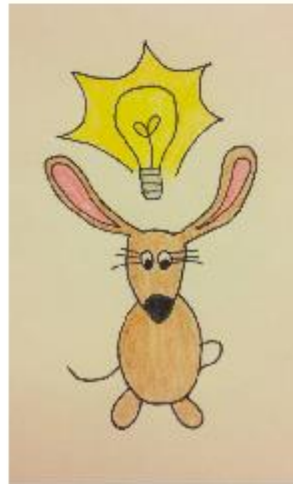
**Opas Rovaniemen
varhaiskasvatuksen henkilöstölle**

Liite 5 2(15)

Tämä opas on tehty Rovaniemen alueen varhaiskasvatuksen henkilöstölle tueksi lastensuojelullisen huolen herätessä. Tarkoitus on antaa vinkkejä huolen huomiointiin ja eväitä puuttumiseen. Oppaalla halutaan edistää varhaista puuttumista ja Rovaniemen lapsiväestön hyvinvointia.

Toivomme oppaan madaltavan kynnystä ottaa huoli puheeksi sekä tuovan rohkeutta toimia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsen edun toteuttamiseksi. Lapset viettävät suuren osan päivittäisestä valvellaoloajastaan päiväkodissa tai perhepäivähoitajalla. Varhaiskasvatuksen työntekijät ovat merkittävässä roolissa lapsen hyvinvoinnin havaittajoina ja vanhemman/hoitajan kasvatustyön tukijoina.

Opas on tehty Lapin ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tuotoksena. Haluamme kiittää lämpimästi kaikkia asiantuntijahaastatteluihin osallistuneita henkilöitä, jotka ovat osaltaan vaikuttaneet oppaan sisältöihin ja tarkistaneet niiden oikeellisuuden. Lisäksi haluamme kiittää toimeksiantajaamme, Rovaniemen kaupunkia, mahdollisuudesta oppaan toteuttamiseen.

**Aino-Lydia Pellikka ja Terhi Tuorilainen
Lapin ammattikorkeakoulu, Hyvinvointialojen osaamisala,
Sosiaaliala, Sosionomi (AMK)
2016**

LAPIN AMK
Lapland University of Applied Sciences

Rovaniemi

Liite 5 3(15)

Sisälllys**Huolen herääminen – s. 4*************Esimerkkejä huolenaiheista – s. 5-6*************Toiminta huolen herätessä – s. 7*************Apua puheeksiottamiseen – s. 8*************Välitöntä toimintaa vaativat tilanteet – s. 9-10*************Lastensuojeluilmoitusvelvollisuus – s. 11****Ilmoituksen tekeminen – s. 11*************Ilmoitus sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä – s. 12*************Lyhyesti lastensuojelusta – s. 13****Lastensuojeluilmoituksen jälkeen? – s. 13*************Tarvitsetko lisätietoa? – s. 14****Lähteet – s. 14****Kuvat – s. 14*************Omia merkintöjä – s. 15**

Huolen herääminen

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä voi olla monenlaisia huolia lapsen ja/tai hänen perheeseensä liittyen. Sinun ei tarvitse pelätä sitä, onko huolesi turha. Huolen esille tuominen tarkoittaa vain, että välität lapsesta ja hänen hyvinvoinnistaan. Mitä aiemmin ja nopeammin tartut huoleesi, sen paremmat toimintaedellytykset lapsen parhaaksi ovat.

Voit jäsentää huoltasi alla olevan Huolen vyöhykkeet -taulukon avulla. Vyöhykkeiden tarkoituksena on helpottaa lapsen, vanhemmuuteen ja kotiin liittyvien ongelmien havaitsemista ja näin edistää varhaista puuttumista. Se auttaa sinua myös arvioimaan omia auttamisresurssejasi suhteessa lisävoimavarojen tarpeeseen.

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI		
	1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan	Pieni huoli tai ihmellisykäynyl mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmellisykäynyl toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä.	Huoli kasvanut, luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee	Huoli tuntuva, omat voimavarat ehtymässä.	Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa	Huoli erittäin suuri lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot loppussa
		Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä			Lisävoimavaroja ja kontrollia saattava mukaan heti	Muutos lapsen tilanteeseensa saattava hoito

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa. (Eriksson, E. & Arnkil, T.E. (2012): Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. 8. painos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakes.)

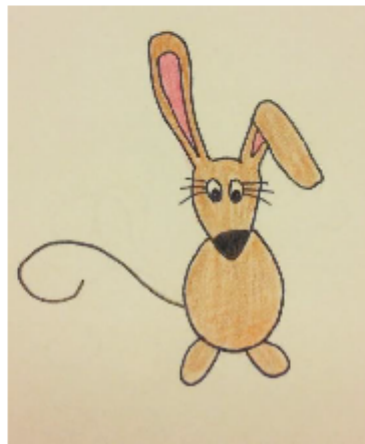
Varhaiselle puuttumiselle otollisinta aluetta on pienen huolen vyöhyke. Usein jo asian puheeksiottaminen vanhempien kanssa voi ratkaista tilanteen.

Harmaa vyöhyke on epäselvin ja eniten kysymyksiä herättävä alue. Viimeistään tässä vaiheessa on käynnistettävä yhteistyö muiden tahojen kanssa ja suunniteltava tarvittavia tukitoimia.

Suuren huolen vyöhykkeellä kyse on yleensä sellaisesta kriisitilanteesta, jossa lisävoimavarojen tarve on ilmeinen.

Esimerkkejä huolenaiheista

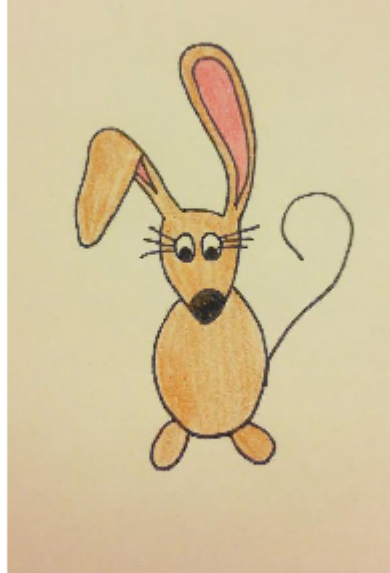
Varhaiskasvatuksessa huolet liittyvät usein lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen ja/tai olemukseen. Huoli voi liittyä esimerkiksi myös vanhemman/hoitajan jaksamiseen. Huolet voivat olla työntekijän omia havaintoja tai lapsen tai vanhemman/hoitajan itse esille tuomia. Nämä alla olevat huolen esimerkit eivät vaadi välitöntä lastensuojeluilmoituksen tekemistä, mutta huoli on syytä jakaa esimiehelle sekä työtöihin muille työntekijöille ja ottaa puheeksi vanhemman/hoitajan kanssa. Ilmoitus tulee tehdä siinä vaiheessa, kun ensisijaiset tukitoimet eivät auta ja omat voimavarasi ovat loppumassa.

Lapsen liittyviä huolenaiheita:

- ☼ Levottomuus, keskittymisvaikeudet, äkkipikaisuus
- ☼ Apaattisuus, alakuloisuus, itkuisuus
- ☼ Pelokkuus, aggressiivisuus, itsetuhoisuus
- ☼ Toistuvasti likaiset, rikkiäiset, liian pienet/suuret tai säähän sopimattomat vaatteet
- ☼ Toistuva lapsen hygienian laiminlyönti
- ☼ Yleinen lapsen hoitamattomuus, varsinkin maanantaisin lapsi on jatkuvasti nälkäinen ja väsynyt
- ☼ Syömättömyys
- ☼ Lapsen sairauden hoitamatta jättäminen
- ☼ Heikot sosiaaliset vuorovaikutustaidot ("kaikki mulle nyt heti")
- ☼ Lapsen kehitystaso ei vastaa ikätasoa (esim. lapsi ei opi itse syömään, kömpelyys motorisissa tai hienomotorisissa taidoissa, 3 v. vaipoissa)
- ☼ Lapsen huolestuttavat ja ikätasolle sopimattomat puheenaiheet, piirustukset ja/tai leikit
- ☼ Lapsella liian suuri tai pieni vastuu ikätasoonsa nähden
- ☼ Jokin muu lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen tai olemukseen liittyvä huoli

Liite 5 6(15)

Vanhempaan/huoltajaan liittyviä huolenaiheita:

- ⊗ Perheen voimavarojen tilapäinen tai pidempiaikainen heikentyminen
- ⊗ Vanhemman/huoltajan jatkuva väsymys ja/tai välinpitämättömyys
- ⊗ Vanhemman/huoltajan päihde- ja/tai mielenterveyden ongelma
- ⊗ Vanhemman/huoltajan oman jaksamisen tai sairauden hoidon laiminlyönti
- ⊗ Vanhemman/huoltajan yhteistyökyyttömyys
- ⊗ Vanhempien/huoltajien väliset ristiriidat
- ⊗ Jokin muu vanhempaan/huoltajaan liittyvä huoli

Muita huolenaiheita:

- ⊗ Kasvatuksen ja rajojen asettamisen laiminlyönti
- ⊗ Lapsi unohtuu toistuvasti päiväkotiin tai perhepäivähoitajalle tai hakemisesta vastaa toistuvasti joku muu aikuinen kuin vanhempi/huoltaja
- ⊗ Arkirytmien puuttuminen
- ⊗ Hoitoaikojen pitämättömyys ja toistuvasti selittämättömät poissaolot
- ⊗ Lapsella ei koskaan lomaa päiväkodista tai perhepäivähoitajalta
- ⊗ Alle 3-vuotias jatkuvasti yli 10 tuntia vuorokaudessa hoidossa
- ⊗ Lapsen perustarpeet näennäisesti hyvin hoidettu, mutta lapsen ja vanhemman/huoltajan välisessä vuorovaikutuksessa ongelmia
- ⊗ Perheen arjen tukiverkoston puuttuminen tai riittämättömyys
- ⊗ Perheen sisäinen kriisi
- ⊗ Jatkuvat vaikeudet tuonti- ja hakutilanteissa (esim. lapsi ei suostu lähtemään, karkaa, kiukuttelee)
- ⊗ Jokin muu lapsen tai perheen hyvinvointiin liittyvä huoli

Yksikin huolenaihe on riittävä! Mitä useampi huoli, sitä suurempi tarve ottaa asia puheeksi välittömästi!

Toiminta huolen herätessä

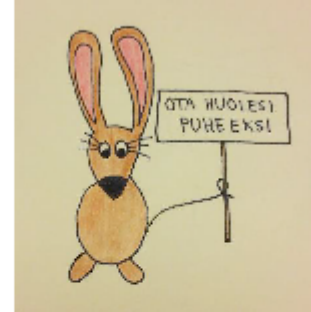
- ☀ Havainnoi lasta ja kirjaa ylös tekemiäsi havaintoja
- ☀ Jaa huolesi muun työyhteisön ja esimiehesi kanssa
- ☀ Mikäli huolesi ei poistu, ota asia puheeksi vanhemman/huoltajan kanssa
- ☀ Ota tarvittaessa huoltajan suostumuksella yhteyttä esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajaan (ent. kelto) tai oman alueesi neuvolaterveydenhoitajaan moniammatillisen yhteistyön käynnistämiseksi
- ☀ Ehdota perheelle matalan kynnyksen palveluja, joihin voivat itse olla yhteydessä tai voit perheen luvalla ottaa itse yhteyttä näihin tahoihin:
 - Ennaltaehkäisevä perhetyö 0400 695 005
 - Perheneuvola 040 574 6988
- ☀ Seuraa tilannetta esimiehen ja muiden työntekijöiden kanssa ja ota tarvittaessa asia uudelleen puheeksi vanhemman/huoltajan kanssa
- ☀ On tärkeää pitää esimies ajan tasalla kaikista huoleen liittyvistä toimenpiteistä, jotta esimies osaa tarvittaessa vastata perheeltä mahdollisesti tuleviin kysymyksiin
- ☀ Kerrothan esimiehellesi, mikäli koet kaipaavasi lisäkoulutusta lastensuojeluasioista

Voit aina tarvittaessa konsultoida myös päivystävää lastensuojelutyöntekijää 040 726 6965 (ma-pe 8-16), konsultoinnin voi tehdä mainitsematta lapsen tai perheen nimeä. Neuvoa voit rohkeasti kysyä mihin tahansa lapseen tai perheeseen liittyvään huoleen.

Mikäli huolesi ei poistu näillä keinoin, tee lastensuojeluilmoitus. Aina kun mahdollista, on kunnioittavaa ja rakentavaa kertoa perheelle aikeestasi tehdä lastensuojeluilmoitus. Vaikka kertominen voi olla vaikeaa, on se silti yleensä perheen yhteistyökykyisyyden kannalta tarpeellista ja näin lapsen edun mukaista.

Apua puheeksiottamiseen

Huolen puheeksiottamista helpottaa hyvä suhde lapsen vanhempaan/hooltajaan. On tärkeää pyrkiä luomaan onnistunut kasvatuskumppanuussuhde, sen rakentumista edesauttavat molemminpuolinen luottamus, vuorovaikutus ja yhteistyö. Vaikka huolen puheeksiottaminen voi tuntua sinusta vaikealta, on se aina lapsen edun mukaista. Muista, että mitä nopeammin ja aiemmin otat huolesi puheeksi, sen parempi.

TÄRKEITÄ HUOMIOITA HUOLEN PUHEEKSIOTOSSA

Voimavara lähtöisyys, lapsen ja/tai perheen omien vahvuuksien ja toimintamahdollisuuksien esille tuonti

Kunnioittava ja tukea tarjoava puheeksiotto yleensä edistää heränneen huolen poistumista ja vanhemman/hooltajan yhteistyöhalukkuutta

Omien mahdollisten heräävien tunteiden pohdinta etukäteen voi auttaa säilyttämään ammatillisen otteen puheeksiottotilanteessa

Valmistaudu puheeksiottotilanteeseen huolella, esimerkiksi kirjaamalla kaikki lasta ja/tai perhettä koskevat huolenaiheesi ylös

Pienen huolen vyöhyke on otollisin alue puheeksioton riittävyydelle

Yritä löytää sopiva aika ja paikka keskustelulle, voit jakaa puheeksioton tarvittaessa useampaan osaan

Välitä vanhemmille tunne, että todella kuuntelet heitä

Älä provosoidu tai loukkaannu vanhemman/hooltajan mahdollisista negatiivisista reaktioista

Ole sitkeä, saatetaan tarvita useita keskustelun avauksia ennen huolen vähenemistä

Jos puheeksiottaminen ei riitä, ollaan todennäköisesti huolen harmaalla alueella ja tarvitaan lisävoimavaroja

Konsultoi tarvittaessa lastensuojelun työntekijää ja tee lastensuojeluilmoitus tai yhdessä vanhemman/hooltajan kanssa ilmoitus sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä tilanteen niin vaatiessa

Välitöntä toimintaa vaativat tilanteet

☼ LASTA EI HAETA PÄIVÄKODISTA TAI PERHEPÄIVÄHOITAJALTA

- Yritä tavoittaa vanhempia/hooltajia
- Yritä tavoittaa varahakija(t)
- Virka-aikana ma-pe 8-16 soita lastensuojelun päivystyspuhelimeen 040 726 6965
- Virka-ajan ulkopuolella soita 112 ja pyydä Rovaniemen alueen etupäivystystä (Lapin ensi- ja turvakoti) olemaan yhteydessä päiväkotiin. Etupäivystäjä arvioi yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa tilanteen ja ottaa tarvittaessa yhteyttä takapäivystäjänä toimivaan kaupungin sosiaalityöntekijään, joka viime kädessä toimittaa lapsen sopivaan paikkaan.
- Niin virka-aikana kuin virka-ajan ulkopuolella tehdyissä yhteydenotoissa tulee kertoa ainakin seuraavat tiedot:
 - Lapsen nimi ja ikä (henkilötunnus tai ainakin syntymäaika)
 - Vanhempien/hooltajien nimet ja yhteystiedot (puhelin, osoite)
 - Mahdollisten nimettyjen varahakijoiden nimet ja yhteystiedot
 - Miten vanhempia/hooltajia tai muita henkilöitä on yritetty tavoittaa

☼ LAPSEN TUONTI/HAKU PÄIHTEIDEN VAIKUTUKSEN ALAISENA

- Älä luovuta lasta päihtyneelle hakijalle, jos mahdollista (työntekijällä ei oikeutta olla luovuttamatta)
- Soita välittömästi lastensuojelun päivystykseen 040 726 6965 (ma-pe 8-16), virka-ajan ulkopuolella 112
- Ilmoitus poliisille, jos hakija on aggressiivinen tai liikkeellä autolla 0295 466 250 (ma-pe 7:30-16:30), virka-ajan ulkopuolella 112
- Mikäli muutoin epäilet hakijan kykyä huolehtia lapsen hyvinvoinnista, ota yhteyttä lastensuojelun päivystykseen 040 726 6965 (ma-pe 8-16), virka-ajan ulkopuolella 112. Soita poliisille 0295 466 250 (ma-pe 7:30-16:30), virka-ajan ulkopuolella 112, jos hakija on aggressiivinen.

Liite 5 10(15)

☼ **SELKEÄT MERKIT LAPSEN PAHOINPITELYSTÄ (TOISTUVAT NAARMUT, MUSTELMAT, RUHJEET) TAI SEKSUAALISESTA HYVÄKSIKÄYTÖSTÄ TAI NIIDEN UHASTA**

- Ilmoitus poliisille 0295 466 250 (ma-pe 7:30-16:30), virka-ajan ulkopuolella 112, pyydä samalla poliisilta tarkempia toimintaohjeita (esim. näkyvien jälkien dokumentointi valokuvin)
- Tee lastensuojeluilmoitus 040 726 6965 (ma-pe 8-16), virka-ajan ulkopuolella 112
- Älä ota asiaa puheeksi epäillyn pahoinpitelijän tai hyväksikäyttäjän kanssa, ettei mahdollisia jälkiä ehditä peittää
- Älä haastattele tai johdattele lasta, mutta kirjaa hänen mahdolliset puheet ylös sanatarkasti
- Älä tulkitse, jos olet epävarma, konsultoi poliisia tai lastensuojelua

Lastensuojeluilmoitusvelvollisuus

Varhaiskasvatuksen työntekijänä sinulla on lastensuojelulain (417/2007) mukaan velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus salassapitosäännösten estämättä. Ilmoitus on aina tehtävä viipymättä, jos työssäsi huomaat tai saat tietää lapsen tilanteen edellyttävän lastensuojelutarpeen selvittämistä tai lapsi on välittömässä vaarassa. Ilmoitus on tehtävä omalla nimellä. (Lastensuojelulaki 417/2007 5:25 §)

Ilmoitusvelvollisuutta ei saa laiminlyödä missään tilanteessa. Ilmoitus on tehtävä, vaikka lapsi tai vanhempi/hoitaja sitä vastustaisi. Älä myöskään mieti, onko joku muu mahdollisesti tehnyt samasta lapsesta tai samasta asiasta lastensuojeluilmoituksen. On lapsen etu, mitä useampi taho ilmoituksen tekee.

Mikäli huolesi ei tekemäsi ilmoituksen jälkeen häviä, tulee sinun tehdä uusi lastensuojeluilmoitus. Samasta lapsesta tai samasta asiasta voi tehdä lastensuojeluilmoituksen niin monta kertaa, kuin tarve vaatii. Tämä mahdollistaa tilanteen uudelleen arvioinnin ja mahdollisten toimenpiteiden kiirehtimisen.

Sinun ei tarvitse tietää, onko sinun huolesi oikea tai mihin ilmoitus johtaa, vaan on lastensuojelun sosiaalityöntekijän työ arvioida tarvittavat toimenpiteet. Ilmoitusvelvollinen on se henkilö, joka saa tietoonsa mahdollisen lastensuojelun tarpeen. Ilmoituksen tekemistä ei siis voi delegoida esimerkiksi omalle esimiehelle, mutta aina häntä on kuitenkin asiasta hyvä informoida.

Ilmoituksen tekeminen

Lastensuojeluilmoitus tehdään oman kunnan sosiaalihuoltoon mahdollisuuksien mukaan yhdessä vanhemman/hoitajan kanssa. Ilmoituksen voi tehdä:

- ☀ Puhelimitse lastensuojelun päivystyspuhelimeen 040 726 6965 ma-pe 8-16, virka-ajan ulkopuolella 112
- ☀ Kirjallisesti valmista lomaketta käyttäen, joka löytyy osoitteesta: <http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Perhe-ja-sosiaalipalvelut/Lastensuojelu> ja lähetä osoitteeseen Rovaniemen kaupunki, Sosiaalipalvelut, PL 8216, Rovakatu 1, 96101 Rovaniemi

Lastensuojeluilmoituksessa tulee ilmetä vähintään:

- ☀ Tiedossa olevat lapsen henkilötiedot
- ☀ Ilmoituksen tekemiseen johtaneet perusteet, syyt ja tapahtumat
- ☀ Onko vanhemmalle/hoitajalla kerrottu ilmoituksen tekemisestä
- ☀ Lisäksi on hyvä ilmoittaa myös vanhemman/hoitajan henkilötiedot

**Kiireellisissä tilanteissa lastensuojeluilmoitus
tulee aina tehdä puhelimitse!**

Ilmoitus sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä

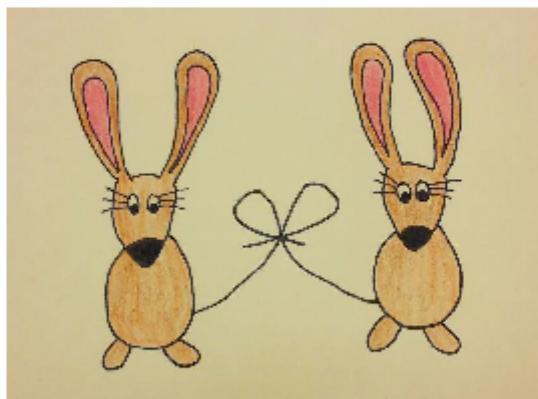
Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijöillä on velvollisuus ohjata sosiaalihuollon tarpeessa oleva henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai yhdessä ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Voit täyttää lastensuojeluilmoitusvelvollisuuden myös tällä tavalla. Edellytyksenä kuitenkin on, että teet sen yhdessä vanhemman/hoitajan kanssa. Ilmoitus on tehtävä viipymättä ja yhteydenottoon johtaneet syyt ilmoitettava. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 4:35.1 §)

Ilmoituksen voi tehdä:

- ☀ Puhelimitse lastensuojelun päivystyspuhelimeen 040 726 6965 ma-pe 8-16, virka-ajan ulkopuolella 112
- ☀ Kirjallisesti valmista lomaketta käyttäen, joka löytyy osoitteesta: <http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Perhe-ja-sosiaalipalvelut/Lastensuojelu> ja lähetä osoitteeseen Rovaniemen kaupunki, Sosiaalipalvelut, PL 8216, Rovakatu 1, 96101 Rovaniemi

Tällaisen yhteisymmärryksessä tehdyn ilmoituksen tarkoitus olisi turvata vanhemman/hoitajan yhteistyöhalukkuus ja sitä kautta palvelujen jatkuvuus. Mikäli näitä ilmoituksia tehdään enemmän kuin varsinaisia lastensuojeluilmoituksia, voidaan painopistettä korjaavasta tuesta siirtää ehkäisevään tukeen. Tällöin ongelmiin pystytään puuttumaan varhaisemmassa vaiheessa ja palvelut kohdentamaan paremmin.

Mikäli ilmoitus sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä ei ole mahdollinen tai tarkoituksen mukainen, esimerkiksi kiireellisyyden vuoksi, on tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Lyhyesti lastensuojelusta

Vanhemmalla/huoltajalla on aina ensisijainen vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lastensuojelu on tukena silloin, kun vanhemman/huoltajan voimavarat tai taidot eivät riitä. Viime kädessä lastensuojelu takaa lapselle riittävän hoivan, huolenpidon ja turvan. Lastensuojelun tehtävänä on siis edistää lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä.

Lastensuojelun tarkoituksena on ehkäistä lasten ja perheiden ongelmia. Ehkäisevän työn periaatteeseen kuuluu myös, että mahdollisiin havaittuihin ongelmiin puututtaisiin riittävän varhain. Kun lastensuojelun tarvetta arvioidaan tai lastensuojelua toteutetaan, on lapsen etu aina ensisijalla.

Lastensuojelussa pyritään käyttämään aina lievimpiä mahdollisia tukitoimia. Ellei lapsen etu muuta vaadi, käytetään avohuollon tukitoimia. Sijaishuoltoa käytetään vain, mikäli se on lapsen edun kannalta välttämätöntä. Tällöinkin tavoitellaan aina perheen jälleenyhdistämistä, mikäli se on lapsen edun mukaista.

Lastensuojeluilmoituksen jälkeen?

Kun sosiaalihuolto vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen tai ilmoituksen sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä, alkaa palvelutarpeen arviointi, jonka yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve:

- ☼ Ensin arvioidaan kiireellisen avun tarve
- ☼ Jos avun tarve ei vaadi kiireellisiä toimenpiteitä, on lastensuojelun sosiaalityöntekijällä seitsemän vuorokautta aikaa arvioida lastensuojelun tarve
- ☼ Mikäli lastensuojelusiakuuden tarve ilmenee, on arvio toimenpiteistä valmistuttava kolmessa kuukaudessa

Ilmoituksen jälkeen lastensuojelun sosiaalityöntekijä selvittää lapsen kasvuolosuhteet, vanhemman/huoltajan mahdollisuudet huolehtia lapsen hyvinvoinnista ja mahdollisten lastensuojelullisten tukitoimien tarpeen. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen ei tarkoita sitä, että lapsi viedään pois vanhemmiltaan.

Liite 5 14(15)

Tarvitsetko lisätietoa?**Lastensuojelulaki**

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Sosiaalihuoltolaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Varhaiskasvatuslaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Lastensuojelunkäsikirja

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Rovaniemen kaupunki / Lasten päivähoito

<http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Lasten-paivahoito>

Rovaniemen kaupunki / Lastensuojelu

<http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Perhe-ja-sosiaalipalvelut/Lastensuojelu>

Huoli puheeksi

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-33-1792-8>

Lastensuojelu.info

<http://www.lastensuojelu.info/>

Lähteet

Opinnäytetyö: Lastensuojelullisen huolen herääminen, sen huomioiminen ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa – Opas Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Kuvat

© Terhi Tuorilainen

Liite 5 15(15)

Omia merkintöjä